

נתונים על אובדנות ועל פניות חדשות לטיפול נפשי בישראל בשנת התפרצות מגפת הקורונה

כתיבה: מרב פלג-גבאי | אישור: שלי לוי, ראש צוות

תאריך: כ"ו בתמוז תשפ"א, 6 ביולי 2021

נתונים

תוכן עניינים

1	תמצית	1
4	מבוא	1.1
8	הערכות בדבר השפעת מגפת הקורונה על בריאות הנפש בישראל	1.2
12	התנהגות אובדנית בישראל בשנים 2019–2020	1.3
12	3.1 התאבדויות	
12	3.1.1 נתוני משרד הבריאות	
14	3.1.2 נתוני מגן דוד אדום	
16	3.2 נסיונות התאבדות	
16	3.2.1 נתוני משרד הבריאות	
17	3.2.2 נתוני מגן דוד אדום	
19	4. איסוף נתונים מקופות החולים על מטופלים חדשים בגין דיכאון וחרדה	1.4
20	5. פונים חדשים לסיוע נפשי באמצעות רופא המשפחה	1.5
22	6. פונים חדשים למערך בריאות הנפש לייעוץ וטיפול פסיכותרפי	1.6
23	6.1 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבטחי שירותי בריאות כללית	
23	6.1.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון	
25	6.1.2 מבטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי	
27	6.2 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבטחי קופת חולים מאוחדת	
27	6.2.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון	
28	6.2.2 מבטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי	
30	6.3 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבטחי לאומית שירותי בריאות	
31	6.3.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון	
32	6.3.2 מבטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי	
34	6.4 סיכום ממצאים עיקריים על פונים חדשים לטיפול נפשי	
35	7. מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה	1.7
36	7.1 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבטחי שירותי בריאות כללית	
36	7.1.1 מבטחי הכללית שהחלו בטיפול תרופתי	
38	7.1.2 מטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית שהחלו בטיפול תרופתי	
40	7.2 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבטחי קופת חולים מאוחדת	
42	7.3 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבטחי לאומית שירותי בריאות	
44	7.4 סיכום ממצאים עיקריים על מבטחים שהחלו לראשונה בטיפול תרופתי	

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת יואל רזבוזוב, טרם מינויו לשר, ועניינו **נתונים על התאבדויות, נסיונות התאבדות ופניות חדשות לקופות החולים לקבלת טיפול נפשי במהלך שנת 2020, השנה שבה פרצה מגפת הקורונה בישראל, בהשוואה לשנת 2019.**

- עד כה לא נאספו בישראל נתונים רשמיים מקיפים ולא נערך עדיין מחקר נרחב על השלכות מגפת הקורונה בארץ מבחינת בריאות הציבור בהיבט הנפשי. בפרסומים ראשוניים בישראל ובעולם, מתוארים ממצאים המעידים בחלקם על גידול במספר המדווחים על תחושות חרדה ודיכאון בתקופת המשבר. בידוד חברתי, לחץ כלכלי, אבטלה, נגישות פחותה של שירותים חברתיים וקהילתיים וערעור תחושת הביטחון הבסיסית הם בין הגורמים לפגיעה בבריאות הנפשית והם עלולים להשפיע בין היתר על שיעורי האובדנות. עם זאת, הקשרים בין מגפות מתפרצות לבין אובדנות הם מורכבים.
- **לפי חלק מהמקורות המקצועיים, בעת משבר הקורונה עצמו תיתכן ירידה בשיעור התופעות האובדניות, אך בסופו צפויה חזרה לשיעורי האובדנות הקודמים ואף הגדלתם, בעיקר באוכלוסיות המצויות בסיכון מוגבר, כגון הסובלים ממחלות נפש.**
- במסמך יוצגו נתונים על מקרי אובדנות ונסיונות אובדנות שהתקבלו ממשדד הבריאות ומארגון מגן דוד אדום וכן נתוני שירותי בריאות כללית, קופת חולים מאוחדת וקופת חולים לאומית על היקף הפונים החדשים למערכי הטיפול שלהן לצורך קבלת סיוע נפשי – פסיכולוגי ותרופתי – במהלך השנים 2019–2020. בפנייתנו לקופות ביקשנו נתונים על מספר הפונים לטיפול פסיכולוגי ותרופתי לראשונה מאז 1 ביולי 2015 – כלומר לראשונה ממועד העברת האחריות הביטוחית לתחום בריאות הנפש ממשדד הבריאות לקופות, וזאת על מנת להתמקד בפונים חדשים שלא טופלו במערכי בריאות הנפש של הקופות לפני משבר הקורונה. מכבי שירותי בריאות, המבטחת כ-26% מכלל המבוטחים ביטוח בריאות בישראל, נמנעה ממסירת נתונים במענה לבקשתנו (למרות שהיא מחויבת בכך על פי חוק), ולכן יוצגו נתונים שנמסרו על ידי שלוש הקופות האחרות, המתייחסים לכשלושה רבעים מהמבוטחים בארץ.
- נתוני האובדנות של משרד הבריאות מעודכנים בדיעבד ולאחר השהיה, ולכן גם בחודש יוני 2021 **נתוני שנת 2020 הם חלקיים ולא סופיים עדיין.** המידע החלקי שנמסר לנו על ידי המשרד מבוסס על נתונים שהתקבלו בעיקר מהמכון לרפואה משפטית ומחדרי המיון של בתי החולים. כאמור, אספנו נתונים גם ממגן דוד אדום. נתונים אלה נסמכים על הדיווחים לצוותי החירום ועל התרשמותם בזירה, כך שהם מבוססים על חשד בלבד ואינם כוללים את כל מקרי האובדנות. למרות ההבדלים בין נתוני שני הגופים, הן נתוני משרד הבריאות והן נתוני מגן דוד אדום מצביעים על דמיון במספר מקרי המוות החשודים כהתאבדות בין שנת 2019 לבין שנת 2020: 277–279 מקרי אובדנות לפי משרד הבריאות ו-132–134 מקרי אובדנות לפי מגן דוד אדום. לפי נתוני מגן דוד אדום, יותר מ-80% מהמתאבדים בכל אחת מהשנים 2019–2020 היו זכרים. בשנת 2020 מספרם של בני פחות מעשרים היה גדול

ב-25% לעומת שנת 2019 ובעקבות זאת גדל שיעורה של קבוצת גיל זו בכלל המקרים החשודים בהתאבדות מ-21% ל-26%.

- משרד הבריאות דיווח על 6,181 נסיונות התאבדות בשנת 2020 – מספר קטן בכ-9% ממספר הנסיונות בשנת 2019 על-פי נתוני המשרד, ואילו מגן דוד אדום דיווח על 4,433 נסיונות התאבדות בשנת 2020 – מספר הגדול בכ-9% ממספר הנסיונות בשנת 2019 על פי נתוני הארגון. לפי נתוני מגן דוד אדום, שיעור הנקבות היה מעט גדול יותר בשנת 2020 והשיעורים היחסיים של בגירים וקטינים היו דומים בשתי השנים.

- **נדגיש כי נתוני משרד הבריאות ונתוני מגן דוד אדום מבוססים על מערכות רישום שונות ועל קריטריונים שונים, ולא ידוע מה מידת החפיפה ביניהם. תת-דיווח, מחסור בנתונים (במיוחד בנתונים הנמדדים באופן אחיד) וקושי בהגדרת מקרי אובדנות ולכן גם בניטורם, מאפיינים גם זמני שיגרה. בשל הקושי הנוסף בזיהוי קשר בין מגפות לבין מגמות האובדנות, מתחייב צורך במשנה זהירות בכל ניסיון לקשירת קשר סיבתי בין הנתונים המוצגים לבין השפעות מגפת הקורונה.**

- במטרה ללמוד על שינויים במספרי הפונים החדשים לטיפול במצוקה נפשית, ביקשנו מקופות החולים נתונים על מספר הפונים לטיפול פסיכולוגי ותרופתי בחרדה ודיכאון לראשונה מאז 1 ביולי 2015 – מועד העברת האחריות הביטוחית לתחום בריאות הנפש לידי הקופות, וזאת בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020. נתונים אלה אינם כוללים את הפונים לסיוע טלפוני, במסגרת מיזם משרד הבריאות שהופעל מאמצע שנת 2020 באמצעות הקופות. **יודגש כי בין הקופות עצמן קיימים הבדלים, כגון היקף המבוטחים ואופן החלוקה למחוזות, והדיווחים שהתקבלו מהן נבדלים באופן הפילוח לקבוצות גיל ובעובדה שרק חלקם ממוקדים בדיכאון ובחרדה באופן ספציפי. פערים אלה מגבילים את יכולת ההשוואה בין נתוני הקופות.**

- נתונים בנוגע **לפניות חדשות לרופא המשפחה בגין חרדה או דיכאון** התקבלו מלאומית שירותי בריאות בלבד, המבטחת כ-8% מכלל המבוטחים. על פי נתונים אלה, בשנת 2020 מספר הפונים החדשים היה קטן בכ-6% לעומת שנת 2019, ובהתפלגות הפונים לפי גיל ולפי מגדר לא נראה שינוי משמעותי.

- בכל הנוגע למבוטחים שפנו לראשונה **למערך בריאות הנפש בקופות החולים, כולל למפגש היכרות/ייעוץ (Intake) ראשון**, בשירותי בריאות כללית לא נצפה הבדל משמעותי במספר הפונים החדשים בשנת 2020 לעומת שנת 2019 (כ-10,300 פונים), ובקופת חולים מאוחדת ובלאומית שירותי בריאות מספר הפונים החדשים היה קטן בשיעור של 10%-13%. במחוז הדרום של הכללית, המבטחת כ-60% מכלל המבוטחים במחוז, מספר הפונים החדשים בשנת 2020 היה גדול ב-37%. בשלוש הקופות, ההתפלגות לפי גיל היתה דומה בשתי השנים, אם כי היא לא היתה זהה בכל הקופות. בשלושתן שיעור הפונות החדשות ממין נקבה היה מעט גדול יותר משיעור הפונים החדשים הזכרים בשנת 2019 ובשנת 2020 כאחת.

- באשר לפניות שהובילו לראשונה לתחילת טיפול נפשי, כלומר לפניות מעבר למפגש היכרות/ייעוץ (Intake) ראשון, בכללית ובמאחדת לא נצפה שינוי משמעותי במספר המטופלים החדשים בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019, ובלאומית מספרם בשנת 2020 היה קטן ב-14% לעומת שנת 2019. שיעור המתחילים בטיפול מקרב הפונים פנייה ראשונית היה דומה בשנת 2019 ובשנת 2020 בכללית (כמחצית מהפונים) ובלאומית שירותי בריאות (77%-78%), ואילו במאחדת שיעור זה היה גבוה יותר בשנת 2020 (72%) מאשר בשנת 2019 (66%). במחוז הדרום של הכללית, מספר המתחילים לראשונה בטיפול בשנת 2020 היה גדול ב-45% לעומת שנת 2019.
- בנוגע לטיפול תרופתי ראשון בקרב כלל אוכלוסיית המבוטחים, בשלוש קופות החולים מספר המבוטחים שצרכו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה בשנת 2020 היה קטן ב-2%-4%, בהשוואה לשנת 2019. בשלושתן מספר המשתמשים החדשים היה קטן יותר ברוב המחוזות. יש לציין כי מספר המשתמשים החדשים בתרופות היה גדול במידה ניכרת ממספר הפונים לראשונה לקבלת טיפול נפשי (בכללית, לדוגמה, פי 8) וממספר המתחילים לראשונה בטיפול נפשי (בכללית פי 15). בהקשר זה יש לזכור כי מרשמים לתרופות ניתנים גם על ידי רופאי משפחה. שיעור הקטינים בקרב המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 נשאר בשלוש הקופות דומה לשיעורם בשנת 2019 (בין 3%-8%, בהתאם לקופה). גם ההתפלגות על פי מגדר היתה דומה בשנת 2020 לזו שבשנת 2019, בכל שלוש הקופות, ושיעור המטופלות (הנקבות) החדשות בתרופות היה מעט גדול יותר: בין 55.5%-57%.
- משירותי בריאות כללית התקבלו נתונים גם על המטופלים החדשים בתרופות מקרב המבוטחים שביקרו בעבר במערך בריאות הנפש. בניגוד לכלל אוכלוסיית המבוטחים בקופה, בקרב אוכלוסייה זו מספר המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה גדול יותר בכל המחוזות בהשוואה לשנת 2019 (למשל במחוז הדרום: 57%, ובמחוז דן-פתח תקווה: 41%), ובחישוב ארצי הוא היה גדול ב-27%. מספר הקטינים מקרב אוכלוסייה זו בשנת 2020 היה גדול באופן משמעותי לעומת שנת 2019, ושיעורם מהמשתמשים החדשים בתרופות הגיע ל-21%, לעומת 10% בשנת 2019. בשנת 2020 שיעורי המטופלים החדשים משני המינים היו שווים, לאחר שבשנת 2019 שיעור הנשים והנערות היה נמוך מעט משיעור הגברים והנערים.
- כאמור, מסמך זה התמקד בהשוואת נתוני ההתאבדויות, נסיונות ההתאבדות והפניות החדשות לקופות החולים לקבלת טיפול נפשי בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019 בלבד, על כל המגבלות הנובעות מכך. ככלל עולה מהנתונים כי בשנת 2020 לא ניכר שינוי משמעותי במספר הפונים החדשים לסיוע נפשי ובמאפייני הגיל והמגדר שלהם בהשוואה לשנת 2019, למעט בנוגע למבוטחים שטופלו בעבר במערך בריאות הנפש, אם כי יש לתת את הדעת לרתיעתם האפשרית של מטופלים מהגעה למוסדות בריאות במהלך שנת 2020 בשל מגפת הקורונה ומכך שמדובר בנתוני קופות החולים בלבד. גם בנוגע להיקף מקרי ההתאבדות לא ניכר שינוי (באשר לנסיונות ההתאבדות, ייתכן שמספרם אף היה קטן יותר בשנת 2020). עם זאת, כאמור, מוקדם עדיין להסיק מסקנות בשלב זה, הן בשל העובדה שנתוני האובדנות עדיין אינם מלאים, והן משום

שהשפעות המגפה על בריאות הציבור בתחום הנפשי עלולות להיות ארוכות טווח, ולכן יש צורך במחקר שיטתי שיבוצע לאורך זמן, יתבסס על נתוני כלל הגורמים הנוגעים בדבר ויתמקד בקבוצות אוכלוסייה שונות, ובהן קבוצות סיכון.

1. מבוא

אובדנות היא תופעה המתקיימת בכל העולם והיא יכולה להתרחש בכל שלבי החיים. גורמים חברתיים, פסיכולוגיים, תרבותיים ואחרים, כגון הפרעות נפשיות, טראומה, משבר כלכלי ואבטלה, מחלה וכאב כרוניים, או שילוב ביניהם, עלולים להגדיל את הסיכון לאובדנות, ובספרות המקצועית זוהו קבוצות אוכלוסייה שונות המתאפיינות בסיכון מוגבר, כגון מהגרים או אנשים מגיל 70 ומעלה.¹

נתוני האובדנות בישראל ובעולם אינם מלאים ומתאפיינים בהערכת חסר. למשרד הבריאות מדווחות כ-400 התאבדויות בשנה, אך להערכתו מתרחשות בארץ מדי שנה כ-500 התאבדויות

על פי נתוני ארגון הבריאות העולמי לשנת 2016, בכל שנה מתאבדים ברחבי העולם כ-800,000 בני אדם – כלומר שיעור של 10.5 מקרי אובדנות ל-100,000 נפש. נתון זה נחשב על ידי הארגון כהערכת חסר, שמקורה בין השאר בהעדר איסוף נתונים שיטתי ובסטיגמה חברתית שלילית, המובילה להימנעות מדיווח על מקרי התאבדות. שיעור האובדנות העולמי בשנת 2016 בקרב גברים (13.7 ל-100,000) היה כמעט כפול מהשיעור בקרב נשים (7.5 ל-100,000). בקרב בני 15–29 התאבדות היתה סיבת המוות השנייה בשכיחותה באותה שנה (אחרי תאונות דרכים), אך ברחבי העולם שיעורי האובדנות הגבוהים ביותר היו בקרב בני השבעים ומעלה משני המינים.²

נתוני האובדנות בישראל אף הם אינם מלאים. למשרד הבריאות מדווחות מדי שנה כ-400 התאבדויות, אך על פי הערכות המשרד זהו דיווח חסר ולמעשה מתרחשות בארץ מדי שנה כ-500 התאבדויות.³ לפי דוח של המשרד שפורסם בינואר 2021, בשנת 2018 נרשמו 449 התאבדויות, כ-79% (354) מהן של מתאבדים זכרים. שיעור ההתאבדות המתוקנן לגיל הוא 6.9

¹ World Health Organization, [Preventing suicide: A community engagement toolkit](#), 2018, pp. v, 1, accessed: September 26th 2019; World Health Organization, [Suicide in the world: Global Health Estimates](#), 2019, pp. 9, 11, 14, 15, accessed: February 23rd 2020.

גיל זלצמן, [התאבדות: אפידמיולוגיה, אטיולוגיה, טיפול ומניעה](#), הרפואה, 158/7, יולי 2019, עמ' 468, כניסה: 26 בנובמבר 2019. ראו גם: מרב פלג-גבאי, [סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 4, פורסם: 14 ביוני 2020.

² World Health Organization, [Preventing suicide: A community engagement toolkit](#), p. 1; World Health Organization, [Suicide in the world: Global Health Estimates](#), pp. 9, 11, 14, 15.

ראו גם: מרב פלג-גבאי, [סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות](#), עמ' 3. ³ עידית נדב, לשכת המשנה למנכ"ל, משרד הבריאות, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 19 בנובמבר 2019. ראו גם: מרב פלג-גבאי, [סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות](#), עמ' 3.

ל-100,000 נפש, אך בשני העשורים האחרונים נראתה ירידה בשיעור ההתאבדות של גברים ונשים בישראל בכל הגילים.⁴

בשנת 2019 ביצעו נסיונות אובדניים בישראל יותר מ-5,600 בני אדם

ארגון הבריאות העולמי העריך את מספר נסיונות ההתאבדות בשנה ברחבי העולם כגדול פי עשרים ויותר ממספר המתאבדים.⁵ לפי דוח משרד הבריאות, בשנת 2019 הגיעו למחלקות לרפואה דחופה (חדרי מיון) של בתי החולים הכלליים בישראל 5,616 אנשים שניסו לשים קץ לחייהם. שיעור הנסיונות האובדניים המתוקנן לגיל בישראל היה 95 ל-100,000 בני עשר ומעלה, שיעור שתואר בדוח כיציב מאז שנת 2012. שיעור הנסיונות האובדניים היה גבוה יותר בקרב בנות ונשים (109 ל-100,000) מאשר בקרב בנים וגברים (82 ל-100,000) ושיעור הנסיונות הגבוה ביותר היה בגיל 18-21.⁶

המעקב אחר ביטויי האובדנות, בימי שיגרה ובתקופות משבר, נתון לקשיים – בין היתר בשל הקושי בהגדרת מקרה אובדנות, העדר שיטתיות באיסוף הנתונים ותת-דיווח הנובע משיטתיות באיסוף הנתונים ותת-דיווח הנובע משיטתיות חברתיות

המעקב השנתי השגרתי אחר ביטויי האובדנות בעולם ובישראל נתון לקשיים, וזאת בין היתר בשל הקושי בהגדרת מקרה אובדנות,⁷ העדר שיטתיות באיסוף הנתונים ותת-דיווח הנובע מסטיגמות חברתיות. בישראל, על פי דוח מבקר המדינה משנת 2020, החוק אינו מחייב את המשטרה לחקור את כל מקרי המוות החשודים כהתאבדות, אלא רק מקרים שבהם המתאבד נפטר בבית חולים, ולדברי המבקר ההיקף החלקי של החקירות גורם לחוסר דיווח על התאבדויות בשיעור של כ-30%.⁸ אפשר לשער שבשל קשיים אלה, ואולי גם בשל גורמים נוספים, המעקב אחר נתוני האובדנות עלול להיות מורכב יותר בתקופות משבר, כדוגמת משבר הקורונה.

בזמן מגפת הקורונה עלתה השאלה בדבר השפעות אפשריות של משבר זה על ביטויי מצוקה נפשית ואובדנות

בזמן מגפת הקורונה עלתה השאלה בדבר השפעות אפשריות של משבר זה על ביטויי מצוקה נפשית ואובדנות ועל היקפם. בשני מאמרים אקדמיים על ההשפעות של מגפות ומשברים כלכליים בעבר על אובדנות, שפורסמו בחודשים ספטמבר ואוקטובר 2020, אכן נדונה האפשרות שתוצאותיהם של המשבר ושל האמצעים שנקטו נגד המגפה עלולות להתבטא, כמו

⁴ ציונה חקלאי ואח', אובדנות בישראל: עדכון יוני 2019, אגף המידע, משרד הבריאות, שקופית 13, כניסה: 20 בפברואר 2020; גיל זלצמן, התאבדות: אפידמיולוגיה, אטיולוגיה, טיפול ומניעה, *הרפואה*, 158/7, יולי 2019, עמ' 468, כניסה: 26 בנובמבר 2019. ראו גם: מרב פלג-גבאי, סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות, עמ' 4.

⁵ World Health Organization, Preventing suicide: A community engagement toolkit, p. 1.

ראו גם: מרב פלג-גבאי, סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות, עמ' 3.

⁶ אגף המידע, משרד הבריאות, אובדנות בישראל: התאבדויות 2000–2018, נסיונות התאבדות 2005–2019, עמ' 9–10.

⁷ Preventing Suicide: A Technical Package of Policy, Programs and Practices, p. 45.

⁸ מבקר המדינה, היבטים ביישום התוכנית הלאומית למניעת התאבדויות – פעולות משרדי הממשלה, דוח 70ב, עמ' 348 פורסם: 4 במאי 2020, כניסה: 10 במאי 2020. בדוח צוינו פעולות של משרד הבריאות וגופים הקשורים אליו, שנועדו לטיוב מערכת איסוף הנתונים, אך עדיין לא הניבו פירות של ממש. בתגובתה למבקר מפברואר 2020, הביעה המשטרה נכונות לשיתוף פעולה בנושא עם משרד הבריאות. שם, עמ' 351–353. ראו גם: מרב פלג-גבאי, סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות, עמ' 7. לפי פרסום של המרכז הלאומי לבקרת מחלות משנת 2020 על טיוב נתוני האובדנות, המידע הקיים כיום בישראל לוקה בחסר הן באיכות – בשל תת-דיווח ומידע חלקי, והן בעדכניות – משום שהדיווח הרשמי בנוי על תהליך של העברת מידע מלשכות הבריאות ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועדכנו בסיוע אגף המידע בלשכה, כך שהמידע מתקבל בעיכוב של כשנתיים לגבי התאבדויות ובעיכוב של כשנה לגבי נסיונות אובדניים. ד"ר טלי בראון ואח', טיוב נתוני האובדנות – סיכום, המרכז הלאומי לבקרת מחלות, משרד הבריאות, פרסום מס' 396, עמ' 15, פורסם: 2020, כניסה: 24 בפברואר 2021.

בידוד חברתי, לחצים כלכליים, ערעור תחושת הביטחון הבסיסית וגורמים נוספים, עלולים לפגוע בבריאות הנפשית ולהשפיע על שיעורי האובדנות

לפי חלק מהמקורות המקצועיים והמדעיים, הקשרים בין מגפות מתפרצות לבין אובדנות הם מורכבים ולא לגמרי מובנים

בתקופות משבר אחרות, בפגיעה בבריאות הנפשית; זאת הן בשל הערעור של תחושת הביטחון הבסיסית ושל היסודות הנורמטיביים של חיי הפרט והכלל, והן בעקבות גורמים כמו לחצים כלכליים, אבטלה, בידוד חברתי, נגישות פחותה של שירותים חברתיים וקהילתיים ועלייה ברמת החרדה הלאומית. תופעות אלה נתפסות כמשפיעות בין היתר על שיעורי האובדנות.⁹

עם זאת, מאחד המאמרים הללו, שהוא סקירה שיטתית, עולה כי **הקשרים בין מגפות מתפרצות לבין אובדנות הם מורכבים ולא לגמרי מובנים**.¹⁰ גם בנייר עמדה של המועצה הלאומית למניעת אובדנות בישראל,¹¹ שחובר על בסיס מקורות מקצועיים ודין שנערך באפריל 2020 בהשתתפות 45 חברי המועצה ומומחים מבחוץ, נכתב כי **תחזיות בנושא האובדנות אינן מבוססות על מחקר מספק והן בגדר ניחוש מושכל בלבד**.¹² עוד נכתב כי מערכת הבריאות העולמית לא התמודדה במאה השנים האחרונות עם פאנדמיה בהיקף גדול כמו זה של מגפת הקורונה, עובדה שעלולה להגביל את היכולת להסיק מסקנות מאירועי עבר.¹³ בנוסף קובעת המועצה כי התאבדות היא התנהגות מורכבת הנובעת מכמה גורמים, ובעיקר משילוב בין הפרעה פסיכיאטרית לבין אירוע חיים שלילי (ובכלל זה מגפה, סגר והתמודדות עם מוות), הגורם לתגובת דחק. מחשבות אובדניות המתעוררות בעקבות זאת עלולות להיתרגם למעשה אובדני בנוכחות גורמים מסוימים. לפיכך המועצה מדגישה כי הצגת הידבקות במחלה או מצוקה כלכלית שאירעה בעקבות המגפה כגורמים יחידים לאובדנות היא מטעה.¹⁴

⁹ Tarun Bastiampillai & al., [The COVID-19 pandemic and epidemiologic insights from recession-related suicide mortality](#), *Molecular Psychiatry (Nature)*, 25, p. 3445, published: September 1st 2020, accessed: November 17th 2020; Edouard Leaune & al., [Suicidal behaviors and ideation during emerging viral disease outbreaks before the COVID-19 pandemic: A systematic rapid review](#), *Preventive Medicine* 141, 106264, pp. 1-2, 6, published: October 2nd 2020, accessed: November 17th 2020.

במאמר נוסף שהתבסס על ניתוח נתוני אובדנות באחד המחוזות באוסטרליה בזמן הקורונה ושהתפרסם בינואר 2021, צוינו העלייה בשיעור האובדנות בארה"ב בעת מגפת השפעת בשנים 1920-1918, ועלייה בשיעור זה בקרב אזרחים ותיקים בהונג קונג בתקופת מגפת הסארס, כדוגמאות להשפעת מגפות על שיעורי האובדנות.

Stuart Leske & al., [Real-time suicide mortality data from police reports in Queensland, Australia, during the COVID-19 pandemic: an interrupted time-series analysis](#), *THE LANCET – Psychiatry*, 8, 1, p. 58, published: January 1 2021, accessed: January 1 2021.

¹⁰ Edouard Leaune & al., [Suicidal behaviors and ideation during emerging viral disease outbreaks before the COVID-19 pandemic: A systematic rapid review](#), *Preventive Medicine* 141, p. 1, published: October 2nd 2020, accessed: November 17th 2020.

¹¹ המועצה הלאומית למניעת אובדנות היא גוף רב-מקצועי המורכב מאנשי מקצוע, מחקר ואקדמיה ומנציגי הגופים השותפים לקידום התוכנית הלאומית למניעת התאבדות. תפקידה לייעץ למשרד הבריאות במגוון נושאים הקשורים למדיניות וליישום של הטיפול במניעת אובדנות. משרד הבריאות, [המועצה הלאומית למניעת אובדנות](#), [התוכנית הלאומית למניעת אובדנות והתאבדות](#), כניסה: 28 בפברואר 2021.

¹² גיל זלצמן, יו"ר המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), משרד הבריאות, סעיף 6, 6 באפריל 2020, כניסה: 21 בדצמבר 2020.

¹³ המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), משרד הבריאות, סעיף 2, 6 באפריל 2020, כניסה: 21 בדצמבר 2020.

¹⁴ המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), סעיף 7.

במסמך זה התבקשנו להציג מידע על אובדנות ועל פנייה לטיפול נפשי בישראל מפרוץ משבר הקורונה במרס 2020 ועד למבצע החיסונים בישראל, שהחל בסוף חודש דצמבר 2020. יש לציין כי מגפת הקורונה בישראל נמשכת גם במחצית הראשונה של שנת 2021, אולם במסמך זה ביקשנו להשוות בין שנתיים קלנדריות ולכן התמקדנו בשנים 2019-2020.

במסמך יוצגו תחילה נתונים שהתקבלו ממשרד הבריאות ומארגון מגן דוד אדום על מקרי אובדנות וניסיונות אובדנות בכל אחת מהשנים 2019-2020. נציין כי מידע סופי על התאבדויות מבוסס על קובץ סיבות המוות שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעדכנת באופן שוטף בהתאם לרישום סיבת המוות בהודעות הפטירה, וכן בהתאם לעדכונים ממקורות מידע נוספים, אך מידע זה אינו זמין עדיין לשנים 2019 ו-2020. לפיכך יוצגו במסמך נתונים חלקיים שהועברו אלינו על-ידי משרד הבריאות ומבדיקתנו עולה כי נכון ליוני 2021 הם טרם עודכנו באופן סופי. כמו כן, נתוני מגן דוד אדום שנמסרו לנו אינם כוללים את כלל המקרים ולא ידוע מה מידת החפיפה בין נתוני לבין נתוני משרד הבריאות. יש לשים לב לכך שנתוני משרד הבריאות ומגן דוד אדום מבוססים על מערכות רישום שונות ועל קריטריונים שונים, ולפיכך נתוני כל אחד מגורמים אלה יוצגו בנפרד, תוך השוואה בין נתוניו לשנת 2020 לנתוניו לשנת 2019.

במסמך יוצגו גם נתוני שלוש קופות חולים על היקף הפונים החדשים לקבלת סיוע נפשי - טיפול נפשי ותרופתי - בכל אחת מהשנים 2019-2020. בפנייתנו לקופות ביקשנו נתונים על מספר הפונים לטיפול פסיכולוגי ותרופתי לראשונה מאז 1 ביולי 2015 - כלומר לראשונה ממועד העברת האחריות הביטוחית לתחום בריאות הנפש ממשרד הבריאות לקופות וזאת על מנת להתמקד בפונים חדשים שלא טופלו במערכי בריאות הנפש של הקופה לפני משבר הקורונה. נציין כי מכבי שירותי בריאות, המבטחת כ-26% מכלל המבוטחים ביטוח בריאות בישראל,¹⁵ נמנעה ממסירת נתונים במענה לבקשתנו, וזאת על אף החובה המוטלת עליה על פי חוק הכנסת, התשנ"ד-1994.¹⁶ לפיכך יוצגו במסמך נתונים שנמסרו על ידי שירותי בריאות כללית (הכללית), קופת חולים מאוחדת ולאומית שירותי בריאות - כלומר נתונים המתייחסים לכשלושה רבעים מהמבוטחים בארץ (להסבר על איסוף הנתונים מהקופות ומגבלות הנתונים ראו פרק 4).

נתונים אלה אינם כוללים פניות לקבלת סיוע טלפוני במסגרת מיזם משרד הבריאות, המיושם מאמצע שנת 2020 באמצעות קופות החולים. במסגרת המיזם זכאים המבוטחים לשלוש שיחות

נתוני האובדנות של משרד הבריאות הם חלקיים ולא סופיים. גם נתוני מגן דוד אדום אינם מלאים. נתוני שני הגופים מבוססים על מערכות רישום שונות, ולא ידוע מה מידת החפיפה ביניהם

פנינו לארבע קופות החולים בבקשה לקבלת נתונים על היקף הפונים החדשים לטיפול נפשי, בשנת 2019 ובשנת 2020. מכבי נמנעה ממסירת נתונים, ולכן יוצגו נתוני הכללית, מאוחדת ולאומית, המבטחות יחד כשלושה רבעים מהמבוטחים בארץ

¹⁵ פלורה קור דבידוביץ', פנייה לקבלת סיוע נפשי בתקופת משבר הקורונה: מידע ראשוני, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 10, 26 ביולי 2020.

¹⁶ חוק הכנסת, התשנ"ד - 1994, סעיף 64, כניסה: 24 במרץ 2021.

טלפון עם מטפל בבריאות הנפש, במימון המדינה.¹⁷ התוכנית הופעלה על ידי הקופות מהחודשים יולי ואוגוסט, ועד סוף שנת 2020 התקיימו במסגרתה 13,000 שיחות. מנתונים שנמסרו למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי שירותי בריאות כללית, קופת חולים מאוחדת ולאומית שירותי בריאות, עולה כי פנו אליהן לקבלת השירות הטלפוני כ-5,300 בני אדם, מהם 68% היו נשים.¹⁸

כאמור, הנתונים במסמך מתייחסים לשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019, על מנת לבחון את השונות בין השנה שבה פרצה מגפת הקורונה לבין השנה שקדמה לה. יש לתת את הדעת לכך ששנת 2020 מאופיינת בשונות ברמת התפשטות המגפה ובהגבלות שהוטלו לשם התמודדות עימה. כך, בחודשיים הראשונים של שנת 2020 הקורונה עדיין לא התפשטה בישראל, ואילו ממרס ועד דצמבר ננקטו הגבלות בדרגות חומרה שונות. לצד חודשים שבהם הוטלו סגרים (שלושה סגרים בסך הכול), בחודשים אחרים היו הקלות שונות בהגבלות. במסמך זה נתמקד בהיקף השנתי של מקרי האובדנות ושל הפניות החדשות לטיפול נפשי ולא בהבדלים בין החודשים, וזאת בעיקר בשל אופי הנתונים, שאינם מושפעים בהכרח מנסיבות נקודתיות, ותנודות חודשיות בהם אינן משקפות בהכרח מגמה משמעותית.

לנוכח המגבלות שהוצגו לעיל ולנוכח העדר יכולת לקבוע קשר סיבתי בין משבר הקורונה לבין אובדנות או פנייה לקבלת טיפול נפשי, כמו גם להעריך את השפעות המשבר בטווח הארוך, יש לפרש את הנתונים במסמך זה במשנה זהירות.

2. הערכות בדבר השפעת מגפת הקורונה על בריאות הנפש בישראל

מאמרים שפרסם ארגון ה-OECD בחודש מאי 2021 על בסיס סקרים שנערכו במדינות שונות, לא כולל ישראל, משקפים עלייה בשכיחות תופעות החרדה והדיכאון בתקופת משבר הקורונה, אם כי בחלקם לפחות הם נתונים למגבלות מתודולוגיות.¹⁹ במאמר שעניינו ההתמודדות עם השפעות משבר הקורונה על בריאות הנפש, נכתב כי נתונים משנת 2020 ומשנים קודמות מצביעים בעקביות על גידול בשכיחות החרדה והדיכאון בתקופת המשבר. על פי המאמר, נמצא

לנוכח מגבלות הנתונים, העדר היכולת לקבוע קשר סיבתי בין משבר הקורונה לבין אובדנות או פנייה לטיפול נפשי, והקושי בהערכת השפעות המשבר בטווח הארוך, יש לפרש את הנתונים במשנה זהירות

מאמרים שפורסמו בעולם משקפים עלייה בשכיחות חרדה ודיכאון בתקופת משבר הקורונה

¹⁷ עדו אבגר, [נשים בצל מגפת הקורונה: ריכוז נתונים לקראת יום האשה 2021](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 5, פורסם: 7 במרץ 2021, כניסה: 17 במרץ 2021.

¹⁸ עדו אבגר, [נשים בצל מגפת הקורונה: ריכוז נתונים לקראת יום האשה 2021](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 5, פורסם: 7 במרץ 2021, כניסה: 17 במרץ 2021.

¹⁹ המגבלות המתודולוגיות שפורטו הן: היקף נתונים מוגבל, מדגמים שאינם בהכרח מייצגים, הבדלים בשיטות של הסקרים השונים המקשים על השוואה בין-לאומית, ומגבלות הקשורות לדיווח עצמי שעלול להיות מושפע משינויים ברמת המודעות לתסמינים וממאפייני תרבות ותקופה.

במדינות שונות שמצב בריאות הנפש של האוכלוסייה עלה וירד בגלים, ושהמצוקה הנפשית הרבה ביותר נצפתה בתקופות של שיא בתמותה מהמגפה ועם החמרת אמצעי הבקרה כנגדה.²⁰ במאמר נוסף של ה-OECD, שהתמקד במצבם של הצעירים בתקופת המשבר, דווח בין היתר שבארה"ב, בצרפת ובבלגיה נמצא כי שיעור הצעירים (בהגדרות גיל שונות) שחוו תסמיני דיכאון וחרדה, לפי נתוני מרץ 2021, גבוה ב-30%-80% משכיחות תסמינים אלה בכלל האוכלוסייה, ושבבריטניה גדל שיעור המדווחים על דיכאון מקרב בני 16-39 מ-11% (בין יולי 2019 למרץ 2020) ל-31% (ביוני 2020).²¹ מבחינה מגדרית, השכיחות הגבוהה יותר הקיימת לרוב בקרב נשים בכלל ונשים צעירות בפרט, נמשכה בתקופת המשבר ואף התרחבה בחלק מהמדינות.²²

נתוני ארגון ה-OECD שהוצגו לעיל אינם כוללים את ישראל ועד כה לא נאספו בישראל נתונים רשמיים מקיפים ולא נערך עדיין מחקר נרחב על השלכות המגפה בארץ מבחינת ההיבטים הנפשיים ובכללם האובדנות, אולם פורסמו כמה סקרים ומחקרים ראשוניים בנושא.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה פרסמה בשנת 2020 ממצאים חדשים על החוסן האזרחי בתקופת משבר הקורונה. לפי הממצאים מתחילת חודש נובמבר, 30% מבני 21 ומעלה דיווחו שמצבם הנפשי החמיר או החמיר מאוד בתקופה זו (בחודש מאי דיווחו על כך 22.5% מאותה קבוצת גיל), תחושות לחץ וחרדה ליוו 37% מהאוכלוסייה (34% בחודש מאי), תחושת דיכאון – 19% מהאוכלוסייה (16% במאי) ותחושת בדידות – 21% (לעומת 23.5% בחודש מאי).²³

במחקר משותף של המכללה האקדמית תל חי ואוניברסיטת תל-אביב, נמדדו רמות חרדה ודיכאון בקרב מדגם של האוכלוסייה היהודית הבוגרת, בהיקף של כ-800 בני אדם, בחודשים מאי, יולי ואוקטובר 2020. לדברי החוקרים, ממצאי המחקר העידו על עלייה מובהקת ברמות החרדה והדיכאון. שיעור המדווחים על חרדה במידה בינונית-גבוהה או גבוהה מאוד במאי 2020 (לאחר הסגר הראשון) היה 23%, לעומת 12% בשנת 2018.²⁴ בעוד שהעלייה הניכרת ברמת החרדה התמתנה במדידה השנייה (שהתקיימה בין הסגר הראשון לסגר השני), רמת הדיכאון

²⁰ [Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response](#), OECD, pp. 3, 5, published: May 12th 2021, accessed: May 31st 2021.

²¹ [Supporting young people's mental health through the COVID-19 crisis](#), OECD, p. 3, published: May 12th 2021, accessed: May 31st 2021.

²² [Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response](#), OECD, p. 8; [Supporting young people's mental health through the COVID-19 crisis](#), OECD, p. 4.

²³ נורית דוברין ורשל רוזנברג, [החוסן האזרחי בתקופת משבר הקורונה, בקרב בני 21 ומעלה: ממצאים מהגל הרביעי של הסקר שנערך בנובמבר בצל המשבר](#) – הודעה לתקשורת, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עמ' 1, פורסם: 16 בנובמבר 2020, כניסה: 11 במרץ 2021; נורית דוברין, [החוסן האזרחי בתקופת משבר הקורונה, בקרב בני 21 ומעלה](#) – הודעה לתקשורת, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עמ' 1, פורסם: 7 במאי 2020, כניסה: 11 במרץ 2021. יש לציין כי על פי פרסום קודם של הלשכה, המתייחס לשנת 2019, כ-24% מבני עשרים ומעלה חשו אז מדוכאים לעתים קרובות או מדי פעם. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי](#), 2019, עמ' 151, פורסם: 22 בדצמבר 2020, כניסה: 23 בפברואר 2021.

²⁴ במסמך שהגיע לידינו לא פורט באיזה חודש/ים בשנת 2018 נערכה המדידה.

עד כה לא נאספו
בישראל נתונים
רשמיים מקיפים, אך
בסקרים ובמחקרים
ראשוניים שפורסמו
עלו ממצאים על
התגברות מצוקה
נפשית, חרדה ודיכאון
בתקופת משבר

הוסיפה לעלות בהתמדה, כך שבאוקטובר 2020 (במהלך הסגר השני) דיווחו 20% מהמשיבים על דיכאון ברמה בינונית-גבוהה או גבוהה מאוד, וזאת לעומת 9% בשנת 2018.²⁵

באוקטובר 2020 ערך משרד הבריאות סקר בהשתתפות 108 מנהלי מרפאות לבריאות הנפש וטיפול יום, לבחינת התרשמותם בנושא השפעת המגפה על הפניות למערך בריאות הנפש ועל שינויים בחומרת התחלואה הנפשית. לצד שונות רבה בין המרפאות, זוהו כמה מגמות כלליות ובהן: עלייה בשיעור הפניות ממבוטחים, שהוערכה בכ-7% בגל הראשון ובכ-20% בגל השני; עלייה ניכרת בהיקף הפניות בגל השני, במיוחד במחוזות חיפה והצפון; החמרה במצב המטופלים הוותיקים – לדעת חמישית מהמנהלים מדובר בהחמרה ניכרת; גידול ביותר ממחצית מהמרפאות בפניות עם תכנים אובדניים.²⁶ סקר נוסף נערך בקרב מנהלי מרפאות בריאות הנפש וטיפול יום לילדים ונוער, בהשתתפות 31 מנהלים. בסקר זה הוצבע על עלייה בשיעור הפניות בגל השני (לעומת ירידה בגל הראשון שעליה דיווחו רבים מהמנהלים) ועלייה משמעותית בפניות חדשות, וכן על גידול בפניות עם תכנים אובדניים.²⁷ נדגיש כי בשני הסקרים מדובר בהתרשמות של אנשי מקצוע ולא במדידה שיטתית ובעלת תוקף סטטיסטי.

נוסף על כך נציין כי מדיווחי מוקד 105 של משטרת ישראל, המתמקד בפניות קטינים, אפשר ללמוד כי בשנת 2020 התקבלו 1,406 פניות שעניינן "איום בהתאבדות", לעומת 780 פניות שהתקבלו בשנת 2019 וסווגו כ"איום בהתאבדות / חשש לחיי אדם ברשת".²⁸

באשר להערכות בדבר ההשפעה המאוחרת יותר של הקורונה על שיעור ההתאבדות, בנייר העמדה של המועצה הלאומית למניעת אובדנות בישראל מוסבר כי במצבי חירום קשים, כמו מלחמות עולמיות ואסונות טבע גדולים, נצפית בדרך כלל ירידה זמנית בשיעור האובדנות המקומי והעולמי בעת מצב החירום. כך למשל, שיעור ההתאבדויות בבריטניה (בעיקר בגברים) ירד באופן משמעותי בשתי מלחמות העולם ועלה באופן משמעותי במשבר הכלכלי שלאחריהן. בדומה לכך, **בעת משבר הקורונה עצמו תיתכן ירידה בשיעור התופעות האובדניות**, אם משום שהסכנה החיצונית והעיסוק בהישרדות מפחיתים את העיסוק בכאב הפנימי, ואם משום שהשהייה הממושכת בחברת המשפחה עשויה לשפר את החוויה הפרטית. עם זאת, **בהמשך**

לדברי המועצה
הלאומית למניעת
אובדנות, בעת משבר
הקורונה עצמו תיתכן
ירידה בשיעור
התופעות האובדניות,
אך בסופו צפויה
חזרה לשיעורי
האובדנות הקודמים
ואף הגדלתם, בעיקר
באוכלוסיות בסיכון
מוגבר

²⁵ שאל קמחי ואח', חרדה ודיכאון במהלך משבר הקורונה בישראל, המכללה האקדמית תל חי ואוניברסיטת תל-אביב, מסמך לסיוע בקבלת החלטות ו/או קביעת מדיניות, ללא תאריך, נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי פרופ' שאל קמחי, ראש המרכז לחקר הדחק והחוסן, המכללה האקדמית תל חי, דוא"ל, 13 בדצמבר 2020.

²⁶ דני בודובסקי, ד"ר אודי ססר ויונתן אמסטר, פעילות מרפאות בריאות הנפש בגלי הקורונה – ממצאי סקר מנהלים, האגף לבריאות הנפש, משרד הבריאות, 21 באוקטובר 2020, הועבר בתשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 15 בפברואר 2021.

²⁷ דני בודובסקי וד"ר אודי ססר, הערכת שינויים בפניות ובפתולוגיה במרפאות בריאות נפש לילדים ונוער במהלך מגפת הקורונה – סקר מנהלי מרפאות, האגף לבריאות הנפש, משרד הבריאות, 3 בנובמבר 2020, הועבר בתשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 15 בפברואר 2021.

²⁸ אגף התכנון והארגון, משטרת ישראל, [השנתון הסטטיסטי 2019](#), עמ' 55, פורסם: אפריל 2020, כניסה: 22 ביוני 2021; אגף התכנון והארגון, משטרת ישראל, [השנתון הסטטיסטי 2020](#), עמ' 65, פורסם: מאי 2021, כניסה: 22 ביוני 2021.

המשבר או בסופו צפויה חזרה לשיעורי האובדנות הקודמים ואף הגדלתם, בעיקר באוכלוסיות המצויות בסיכון מוגבר.²⁹ נציין כי גם מנתוני האובדנות במחוז קווינסלנד באוסטרליה עלתה תמונה דומה מבחינת השפעות הסגר והבידוד בטווח הקצר, אך במאמר שבו נדונו נתונים אלה הובהר שאין בהם כדי ללמד על הטווח הארוך.³⁰

גורמים שהמועצה הלאומית ציינה כסיבות אפשריות לעלייה המאוחרת בשיעור האובדנות הם: קשיים נפשיים של אנשים הסובלים מהפרעות פסיכיאטריות, שלא טופלו בשל חשש מהגעה למרפאות; ירידה בשיעור האשפוזים והפניות למיין פסיכיאטרי וקושי בהשגת טיפול תרופתי (בשל חשש מהידבקות וקושי בהתניידות ללא תחבורה ציבורית); מצוקה כלכלית, אבטלה ופשיטות רגל; חולי ואובדן קרובים בשל המחלה; קושי בהתמודדות עם סגר מתמשך; ומצוקות משפחתיות בשל שהייה רצופה בכפיפה אחת.³¹

המועצה הלאומית הצביעה על כמה אוכלוסיות בסיכון הדורשות התייחסות ספציפית. אחת מהן היא **אזרחים ותיקים**, שחלקם מבודדים ונעדרים מערכת תמיכה ראויה. המועצה ציינה שמחקרים על מגפת הסארס הראו שקבוצה זו מחייבת תשומת לב מיוחדת, ושמחקרים נוספים בעבר הראו קשר בין בדידות בגיל השלישי לבין אובדנות. בנוסף ציינה פגיעותם של **קטינים שהוריהם במצוקה**, ושעלולים לפתח מצוקות משלהם עם השלכות התפתחותיות, במיוחד ככל שגילם צעיר יותר. גם **אנשי רפואה ובריאות** תוארו כאוכלוסייה המתאפיינת בסיכון אובדני כמעט כפול מהסיכון לכלל האוכלוסייה. לפי מסמך המועצה, הניסיון מתקופת הסארס מלמד על תופעות של פוסט-טראומה היכולות להתבטא בדיכאון ובחרדה בקרב אוכלוסייה זו עד שלוש שנים לאחר המשבר. בקבוצה זו נכללים גם **גורמי הצלה וביטחון** – המגיבים הראשונים במצבי מצוקה – שתוארו כפגיעים וכממעטים לפנות לעזרה. כמו כן הוזכרו **שארם של אנשים שהתאבדו**, שנמצאים ממילא בסיכון לתגובות דחק ולאובדנות. במיוחד הודגשה פגיעותה של **האוכלוסייה הסובלת מתחלואה פסיכיאטרית** עוד לפני המשבר, המתאפיינת בחלקה גם במצב סוציו-אקונומי ירוד.³² בהקשר זה נעיר כי בממצאי הסקירה השיטתית (שעליה דווח במבוא) לא נמצאה עדות לסיכון מוגבר בקרב אוכלוסייה זו, אך צוין כי המחקרים בנושא זה מועטים.³³

²⁹ המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), סעיפים 4, 8, 9.

³⁰ Stuart Leske & al., [Real-time suicide mortality data from police reports in Queensland, Australia, during the COVID-19 pandemic: an interrupted time-series analysis](#), p.

³¹ המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), סעיף 9.

³² המועצה הלאומית למניעת אובדנות, [נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה](#), סעיפים 11–15.

³³ Edouard Leane & al., [Suicidal behaviors and ideation during emerging viral disease outbreaks before the COVID-19 pandemic: A systematic rapid review](#), p. 7.

לשם הערכת
ההשלכות של מגפת
הקורונה על בריאות
הציבור בהיבט
הנפשי, הן בשנת
2020 והן בטווח
הארוך, נדרשת
בחינה שיטתית,
מקיפה ומתמשכת

מכל אלה עולה כי **כיום ישנן אינדיקציות ראשוניות להשלכות מגפת הקורונה על בריאות הציבור בהיבט הנפשי, אולם הנושא מחייב בחינה שיטתית, מקיפה ומתמשכת של הסוגיה, על מנת להעריך את השלכותיה הן במהלך שנת 2020 והן בטווח הארוך.**

3. התנהגות אובדנית בישראל בשנים 2019-2020

כאמור, למשרד הבריאות מדווחות מדי שנה כ-400 התאבדויות אך על פי הערכות המשרד זהו דיווח חסר ולמעשה מתרחשות בישראל מדי שנה כ-500 התאבדויות ולמעלה מ-5,000 אנשים מבצעים נסיונות התאבדות.³⁴ במסמך זה ביקשנו לבחון את היקף מקרי האובדנות בשנה שבה פרצה מגפת הקורונה ולהשוותו לשנה שקדמה לה – שנת 2019. לצורך כתיבת המסמך פנינו למשרד הבריאות ולארגון מגן דוד אדום וביקשנו נתונים על מספר ההתאבדויות ועל מספר נסיונות ההתאבדות שאירעו בכל חודש בשנת 2019 ובשנת 2020.

3.1 התאבדויות

3.1.1 נתוני משרד הבריאות

במסמך שמסר לנו משרד הבריאות הוסבר כי מידע סופי על התאבדויות מבוסס על קובץ סיבות המוות שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעדכנת באופן שוטף בהתאם לרישום סיבת המוות בהודעות הפטירה, וכן בהתאם לעדכונים ממקורות מידע נוספים, אך מידע זה אינו זמין עדיין לשנים 2019 ו-2020. לפיכך המידע שנמסר לנו מבוסס על מקרים שהופנו על ידי המשטרה לבדיקה במכון לרפואה משפטית באבו כביר, ואלו הם בדרך כלל כשני שלישים ממקרי האובדנות בארץ; כלומר **המידע הוא ראשוני בלבד ואינו שלם, ולכן יש לנקוט במשנה זהירות בהשוואת נתוני השנים 2019-2020.**³⁵ כמו כן יש לזכור כי אין אפשרות לקבוע בוודאות שהמוות בכל המקרים המתוארים נגרם בעקבות התאבדות.

בטבלה 1 להלן מוצגים נתונים שהתקבלו ממשרד הבריאות על מספר מקרי המוות עם חשד להתאבדות בשנים 2019-2020.

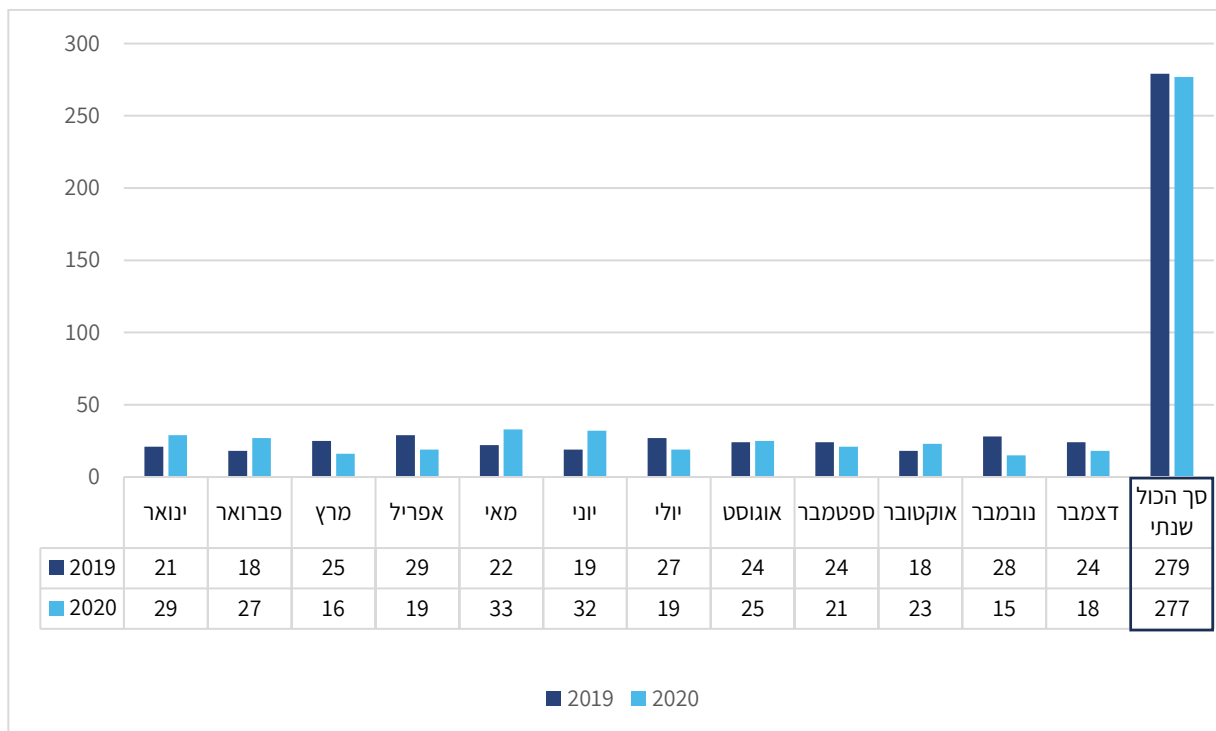
³⁴ מרב פלג-גבאי, סוגיית ההערכה של תוכניות לאומיות ושל אסטרטגיות למניעת אובדנות, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, עמ' 3-4, 14 ביוני 2020.

³⁵ אגף המידע, משרד הבריאות, תשובה על שאילתה 1456 מחברת הכנסת אורנה ברביבאי, 14 בינואר 2021, נמסר על-ידי עידית נדב, לשכת המשנה למנכ"ל, משרד הבריאות, דוא"ל, 17 בינואר 2021; נחמה גולדברג, מרכז סטטיסטיקה של בריאות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נמסרה על ידי מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, דוא"ל, 27 ביוני 2021.

בדוח המרכז הלאומי לבקרת מחלות משנת 2020 על טיוב נתוני האובדנות צוין כי בהודעות הפטירה של המכון לרפואה משפטית שיעור הדיווח על התאבדות הוא נמוך. רופאי המכון קובעים את סיבת המוות ולא את האופן שבו אירע (סוג המוות). קביעה כזו מצריכה חקירה מקיפה של נסיבות המוות שיכולה להיערך על ידי סמכות חקירה משפטית כדוגמת קורונר (Coroner), שאינה קיימת בישראל. ד"ר טלי בראון ואח', טיוב נתוני האובדנות – סיכום, עמ' 12.

תרשים 1: מקרי מוות עם חשד להתאבדות שנרשמו במכון לרפואה משפטית,

לפי חודשים, 2020-2019³⁶

על פי הנתונים שהוצגו, מספר מקרי המוות עם חשד להתאבדות בשנת 2019 (279) כמעט זהה למספרם בשנת 2020 (277). בחודשים מרץ-דצמבר 2020, תקופת מגפת הקורונה, נרשמו 221 מקרים, לעומת 240 מקרים בחודשים המקבילים בשנת 2019.

בתרשים לא נראית מגמה ברורה, שכן היחס בין מספר ההתאבדויות בכל חודש בשנת 2020 לבין מספר ההתאבדויות בחודש המקביל בשנת 2019 אינו קבוע. לשם השוואה נציין כי גם דוח נתוני האובדנות במחוז ויקטוריה באוסטרליה, שפורסם בדצמבר 2020, מצביע על עליות וירידות לסירוגין בחודשים ינואר-נובמבר 2020 לעומת החודשים המקבילים בשנת 2019.³⁷ בדוח הוסבר כי למרות התנודות החודשיות במספר ההתאבדויות, ההיקף השנתי נשאר יציב ולכן, על פי הדוח, אין לייחס משמעות רבה לנתונים החודשיים.³⁸

לפי הנתונים הלא-סופיים של משרד הבריאות, מספר מקרי המוות עם חשד להתאבדות בשנת 2020 כמעט זהה למספרם בשנת 2019

³⁶ אגף המידע, משרד הבריאות, תשובה על שאילתה 1456 מחברת הכנסת אורנה ברביבאי, 14 בינואר 2021, נמסר על-ידי עידיית נדב, לשכת המשנה למנכ"ל, משרד הבריאות, דוא"ל, 17 בינואר 2021; נחמה גולדברג, מרכז סטטיסטיקה של בריאות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נמסרה על ידי מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, דוא"ל, 27 ביוני 2021.

³⁷ Coroners Court of Victoria, [Coroners Court Monthly Suicide Data Report](#), November 2020 update, p. 3, published: December 15th 2020, accessed: January 14th 2021.

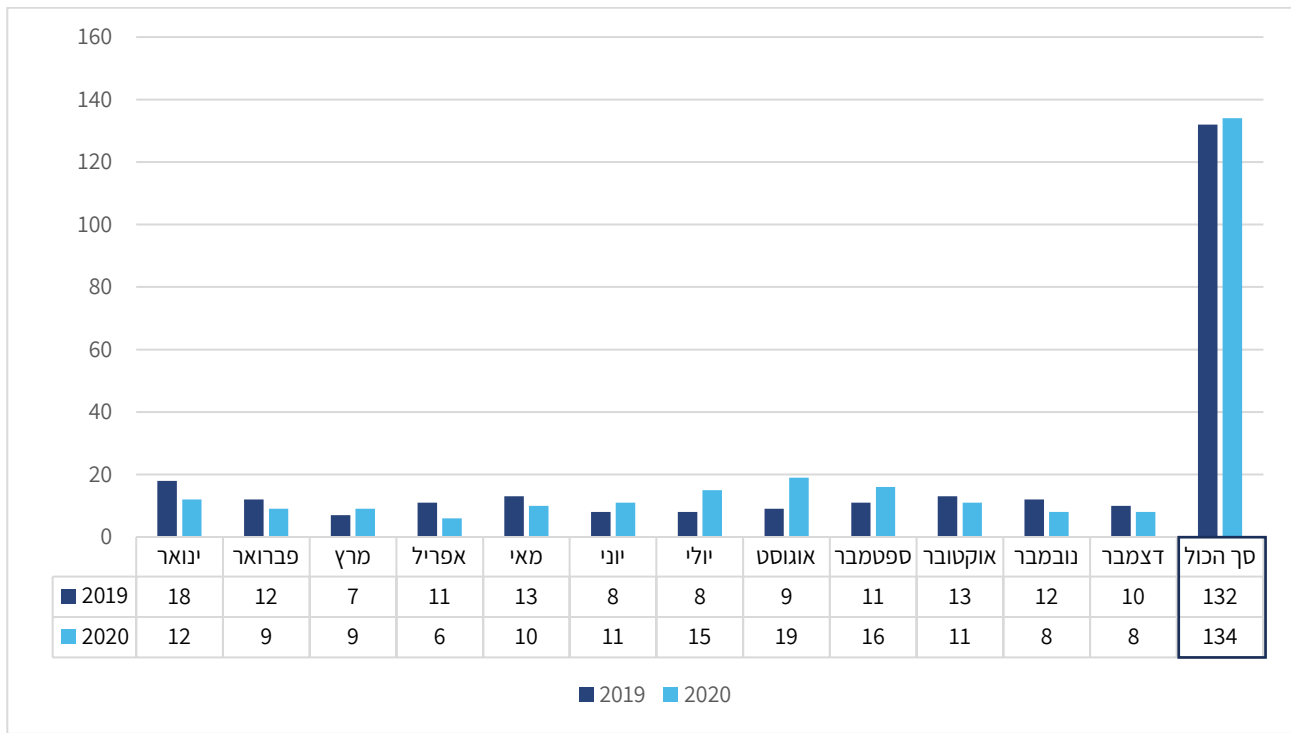
³⁸ Coroners Court of Victoria, [Coroners Court Monthly Suicide Data Report](#), p.4.

3.1.2 נתוני מגן דוד אדום

בנוסף למשרד הבריאות פנינו גם לארגון מגן דוד אדום וביקשנו נתונים על קריאות שבוצעו אליו בעקבות מעשי אובדנות בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020. כפי שנמסר לנו על ידי נציג הארגון, הנתונים שבידיו מבוססים על הדיווח הנמסר לצוותי החירום בזירת האירוע ועל התרשמותם מהמצאים.³⁹ להלן נתונים על מספר מקרי המוות החשודים כהתאבדות בשנים אלה, על פי נתוני הארגון.

תרשים 2: קריאות למגן דוד אדום בגין מקרי מוות עם חשד להתאבדות, לפי חודשים,

⁴⁰ 2020 ו-2019

לפי נתוני מגן דוד אדום, מספר מקרי המוות עם חשד להתאבדות בשנת 2020 (134) כמעט זהה למספרם בשנת 2019 (132), אם כי נתונים אלה נמוכים בכ-50% מנתוני משרד הבריאות ואינם מקיפים את כל המקרים

מהתרשים עולה כי בשנת 2019 נרשמו במגן דוד אדום 132 מקרי מוות עם חשד להתאבדות ובשנת 2020 נרשמו 134 מקרים. ברבעון השלישי (חודשים יולי-ספטמבר) של שנת 2020 (בין שני הסגרים הראשונים) מספר המקרים היה גדול בכ-79% ביחס לאותם חודשים בשנת 2019, ואילו בשאר הרבעונים נרשמו פחות מקרים מאשר ברבעונים המקבילים בשנה הקודמת.

אפשר לראות שבכל אחת מהשנים 2019-2020 סך המקרים השנתי על פי נתוני מגן דוד אדום נמוך בכ-50% מהנתונים שמסר משרד הבריאות – 132 מקרים בשנת 2019 לפי מגן דוד אדום, לעומת 279 לפי משרד הבריאות; ו-134 מקרים בשנת 2020 לפי מגן דוד אדום, לעומת 277 לפי משרד הבריאות. כאמור, נתוני מגן דוד אדום אינם מקיפים כמובן את כל ההתאבדויות שאירעו

³⁹ ד"ר אלי יפה, סמנכ"ל קהילה, מגן דוד אדום, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 24 בפברואר 2021.

⁴⁰ ד"ר אלי יפה, סמנכ"ל קהילה, מגן דוד אדום, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בינואר 2021.

בשנים הנסקרות ולא ידוע לנו באיזו מידה קיימת חפיפה בין המקרים המדווחים על ידי הארגון לבין אלה המדווחים על ידי המשרד.

ככלל אפשר לומר על סמך נתוני משרד הבריאות ומגן דוד אדום, כי שני המקורות מצביעים על היקף דומה של התאבדויות בשנת 2019 ובשנת 2020, וזאת למרות ההבדלים בהגדרות שעל בסיסן נאספו הנתונים וההבדלים בנתונים החודשיים של כל אחד מהגופים.

ביקשנו ממשרד הבריאות וממגן דוד אדום מידע גם על התפלגות ההתאבדויות בכל שנה לפי מגדר וגיל, אולם רק מגן דוד אדום השיב לבקשה זו. מהנתונים שהתקבלו מהארגון אפשר ללמוד כי שיעורם של הגברים והנערים בקרב המתאבדים היה 85% בשנת 2019 ו-81% בשנת 2020, כלומר שיעורן של הנשים והנערות היה 15% בשנת 2019 ו-19% בשנת 2020. כאמור, משרד הבריאות לא מסר לנו פילוח של הנתונים לפי מגדר, אך מנתונים שפרסם עולה כי כשלושה רבעים מהמתאבדים בשנת 2017 היו גברים.⁴¹

להלן הנתונים שנמסרו ממגן דוד אדום על התפלגות מקרי ההתאבדות לפי גיל.

טבלה 1: קריאות למגן דוד אדום בשנת 2019 ובשנת 2020 בגין מקרי מוות החשודים

כהתאבדויות, לפי גיל ושנה⁴²

שנה	2020	2019	גיל
מתחת ל-20	35	28	
20-40	30	34	
40-55	27	31	
55-70	23	22	
70-85	14	13	
מעל 85	5	4	
סך הכול	134	132	

מהטבלה עולה כי מספרם של בני פחות מעשרים שדווחו על ידי מגן דוד אדום כנפטרים עם חשד להתאבדות היה גדול בשנת 2020 ב-25% לעומת שנת 2019, ובעקבות זאת שיעורה של קבוצת גיל זו בכלל המקרים החשודים כהתאבדות בשנת 2020 עמד על 26% לעומת 21% בשנת 2019.⁴³ לפי דוח האובדנות של משרד הבריאות מינואר 2021, שיעורה של קבוצת בני הנוער

⁴¹ נחמה גולדברגר ואח', **אובדנות בישראל: התאבדויות 2000 – 2017, נסיונות התאבדות 2005 – 2019**, אגף המידע, משרד הבריאות, עמ' 20, פורסם: 11 בינואר 2021, כניסה: 11 במרץ 2021.

⁴² ד"ר אלי יפה, שם.

⁴³ על פי נתונים שמסר ד"ר אלי יפה, שם. בשל המספר המצומצם יחסית של המקרים, תנודות בשיעורים הנמדדים יכולות להיות אקראיות ואין בהן בהכרח כדי להעיד על שינויים משמעותיים.

והצעירים עד גיל 25 בממוצע השנים 2016–2018 היה כעשירית מכלל המתאבדים, ובשיעורם של בני 15–24 ל-100,000 נרשמה הירידה הגדולה ביותר בעשור האחרון.⁴⁴

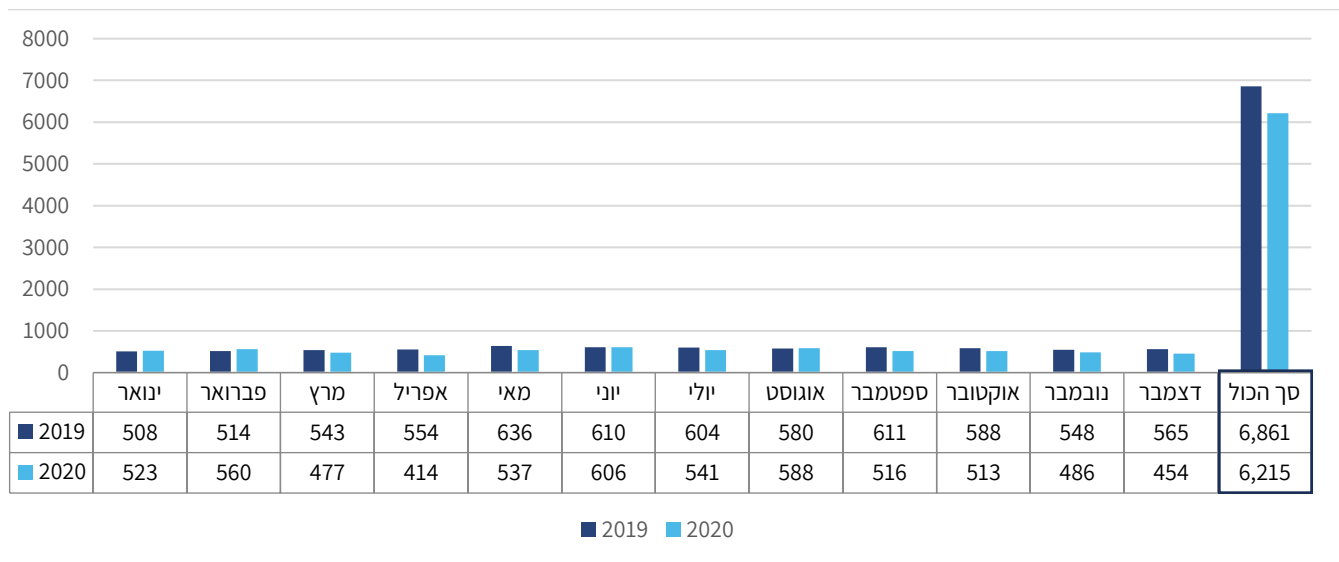
3.2 נסיונות התאבדות

3.2.1 נתוני משרד הבריאות

בתרשים 3 מובאים נתונים של משרד הבריאות על מספר הנסיונות האובדניים שאירעו בשנים 2019 ו-2020, בהסתמך על דיווחי המחלקות לרפואה דחופה (חדרי מיון) של בתי החולים הכלליים על מטופלים שלגביהם האבחנה או סיבת ההגעה הוגדרו כנסיון התאבדות. יש לשים לב לכך שמדובר במספר ניסיונות ולא במספר אנשים, ואדם אחד יכול לבצע יותר מניסיון התאבדות אחד.

תרשים 3: נסיונות התאבדות שנרשמו בחדרי מיון של בתי החולים הכלליים, לפי חודשים,

2020 - 2019⁴⁵

מתרשים זה עולה כי בשנת 2019 דווח מבתי החולים על 6,861 נסיונות התאבדות, ובשנת 2020 דווח על 6,215 נסיונות, כלומר בשנת 2020 מספר הנסיונות המדווחים היה קטן בכ-9%. שיעורי הירידה הגדולים ביותר נרשמו בחודש אפריל (25%) ובחודש דצמבר (20%). לעומת זאת, בחודשים ינואר-פברואר 2020, החודשים שלפני פרוץ המגפה בישראל, מספר ניסיונות האובדנות היה גבוה ב-6% בהשוואה לשנת 2019.

⁴⁴ נחמה גולדברג ואח', [אובדנות בישראל](#): התאבדויות 2000 – 2018, נסיונות התאבדות 2005 – 2019, אגף המידע, משרד הבריאות, עמ' 20, פורסם: 11 בינואר 2021, כניסה: 11 במרץ 2021. בין השנים 2006 ל-2017 ירד שיעור הבנים בקבוצת גיל 9.9- ל-4.9 ל-100,000, ושיעור הבנות ירד מ-2.1 ל-1.5 ל-100,000. שם.

⁴⁵ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 27 ביוני 2021.

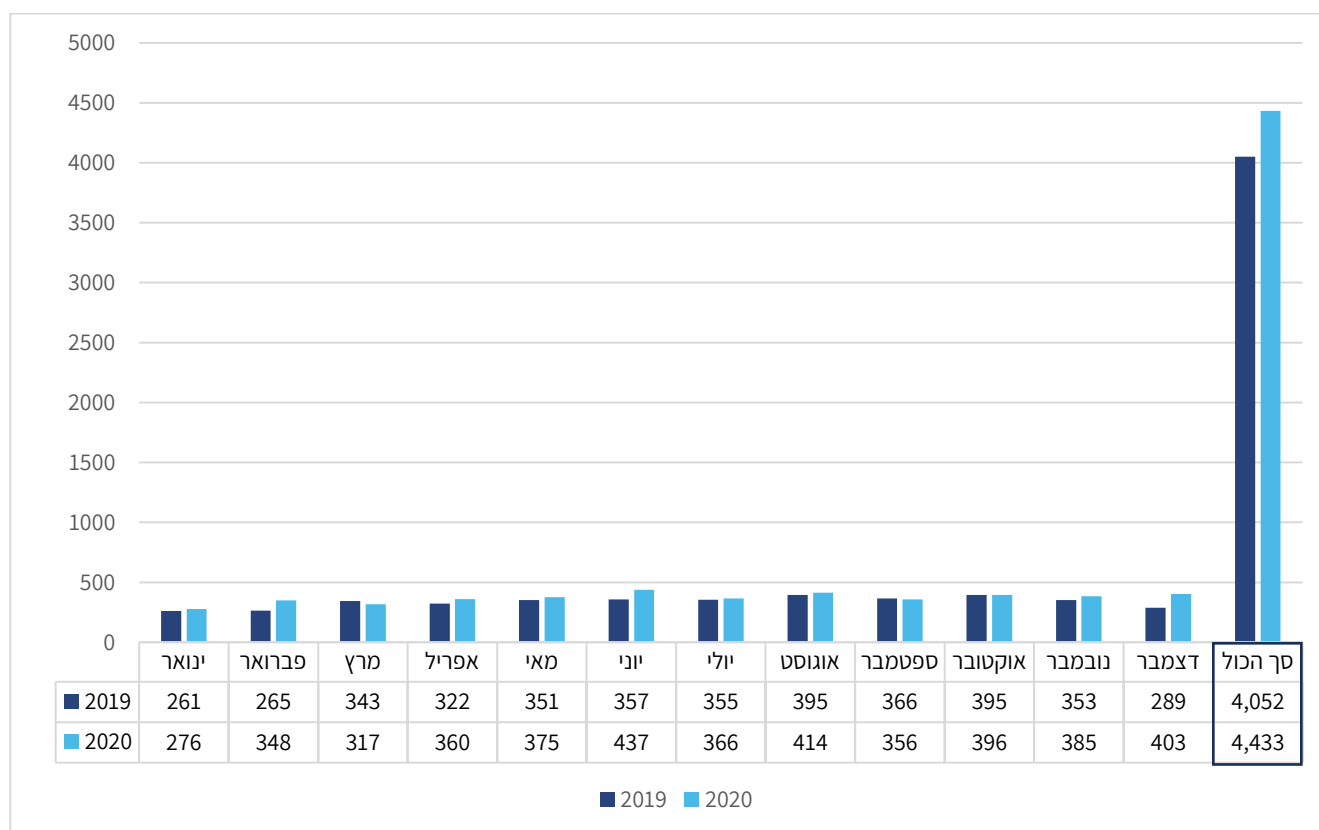
כאמור, ירידה בשיעורי האובדנות אפיינה משברים עולמיים קודמים והיא מוסברת בספרות המקצועית בכמה סיבות, ביניהן השקיה זמנית של העיסוק במצוקה האישית בשל הצורך להתמקד בהשרדות המיידית.⁴⁶ עם זאת, אין באפשרותנו לקבוע אם זהו ההסבר למספר הניסיונות האובדניים בשנת 2020.

3.2.2 נתוני מגן דוד אדום

בתרשים 4 מוצגים נתוני מגן דוד אדום על מספר הקריאות אליו בגין מקרים שלגביהם קיים חשד לנסיין התאבדות, בשנת 2019 ובשנת 2020. כאמור, מדובר בחשד בלבד, והוא מבוסס על הדיווח לצוותי החירום ועל התרשמותם מזירת האירוע.

תרשים 4: קריאות למגן דוד אדום במקרים שבהם יש חשד לנסיין התאבדות,

לפי חודשים, 2019 ו-2020⁴⁷

על פי התרשים נראה כי מספר מקרי הפגיעה שמגן דוד אדום נקרא אליהם ושיש לגביהם חשד לנסיין אובדני בשנת 2020 (4,433 מקרים) גדול ב-9% בהשוואה לשנת 2019 (4,052 מקרים). מספר ניסיונות ההתאבדות בשנת 2019 לפי נתוני מגן דוד אדום נמוך בכ-41% בהשוואה לנתוני משרד הבריאות (6,861 מקרים), ובשנת 2020 הוא נמוך בכ-29% (מ-6,215 מקרים).

⁴⁶ המועצה הלאומית למניעת אובדנות, נייר עמדה: אובדנות בעידן המאבק בנגיף הקורונה, סעיפים 4, 8.

⁴⁷ ד"ר אלי יפה, סמנכ"ל קהילה, מגן דוד אדום, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 21 בינואר 2021.

בהשוואה בין נתוני משרד הבריאות לבין נתוני מגן דוד אדום, נראה כי נתוני המשרד מלמדים על מספר קטן יותר (ב-9%) של נסיונות ההתאבדות בשנת 2020 לעומת 2019, בעוד שנתוני מגן דוד אדום מלמדים על מספר גדול יותר בשיעור דומה. ייתכן שהפער קשור באי-הוודאות באשר לנסיבות הפגיעה, שאינן תמיד ברורות. כמו כן ראוי לזכור כי נתוני מגן דוד אדום (בעיקר) הם חלקיים, וסביר להניח שנתוני משרד הבריאות, המושגים באמצעות דיווח בתי החולים שאליהם מגיעים הנפגעים, כוללים גם את נתוני הארגון.

בשנת 2020 שיעור הקריאות למגן דוד אדום בגין נסיונות התאבדות של נשים ונערות היה 52%, לעומת 47% בשנת 2019

על פי בקשתנו, התקבלו ממגן דוד אדום נתונים על היקף נסיונות ההתאבדות לפי מגדר. מנתונים אלה עולה כי בשנת 2019 שיעור הקריאות בגין נסיונות התאבדות של נשים ונערות היה 47%, ובשנת 2020 הוא עמד על 52%.⁴⁸ לעומת זאת, לפי דוח האובדנות של משרד הבריאות משנת 2021, בכל אחת מהשנים 2015-2019 שיעור הנשים והנערות מקרב האנשים שניסו להתאבד היה כ-57%.⁴⁹ נוסף על כך, מצוין בדוח המשרד שבשנים 2009-2019 שיעור נסיונות ההתאבדות המתוקנן לגיל בקרב נקבות בנות עשר ומעלה היה בין 101 ל-111 ל-100,000, לעומת 73 ל-85 ל-100,000 בקרב זכרים.⁵⁰

להלן הנתונים, לפי הפילוח שנמסר על ידי מגן דוד אדום, על התפלגות המקרים החשודים כנסיונות התאבדות לפי גיל.

טבלה 2: מספר הקריאות למגן דוד אדום בגין מקרים החשודים כנסיון התאבדות,

לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020⁵¹

מספר הקריאות למגן דוד אדום בשל חשד לנסיון התאבדות של אנשים בקבוצת הגיל 20-40 היה הגדול ביותר הן בשנת 2019 והן בשנת 2020. מספר נסיונות האובדנות של קבוצת גיל זו בשנת 2020 היה גדול ב-18% בהשוואה לשנת 2019

2020	2019	גיל / שנה
763	775	מתחת ל-20
1,969	1,696	20-40
987	904	40-55
477	462	55-70
183	184	70-85
54	31	מעל 85
4,433	4,052	סך הכול

על פי נתונים אלה, מספר הקריאות למגן דוד אדום בשל חשד לנסיון התאבדות של אנשים בקבוצת הגיל 20-40 היה הגדול ביותר הן בשנת 2019 והן בשנת 2020. מספר נסיונות האובדנות של קבוצת גיל זו בשנת 2020 היה גדול בכ-18% לעומת שנת 2019, אולם שיעורה

⁴⁸ ד"ר אלי יפה, שם.

⁴⁹ נחמה גולדברגר ואח', [אובדנות בישראל: התאבדויות 2000-2017, נסיונות התאבדות 2005-2019](#), עמ' 75.

⁵⁰ נחמה גולדברגר ואח', [אובדנות בישראל: התאבדויות 2000-2017, נסיונות התאבדות 2005-2019](#), עמ' 73.

⁵¹ ד"ר אלי יפה, שם.

של קבוצת גיל זו בכלל נסיונות ההתאבדות לא השתנה והוא עומד על למעלה מ-40%. באשר לשאר קבוצות הגיל, נראה כי השיעורים נשארו יציבים הן בקבוצת הנוער, הן בקבוצת הגיל שמעל גיל 70 והן בקבוצת הביניים.⁵²

נציין כי לפי דוח האובדנות של משרד הבריאות משנת 2021, השיעור הגדול ביותר של נסיונות התאבדות בישראל בשנים 2009–2019 נרשם בקרב בני 18–21 (בין 246 ל-100,000 נפש בשנת 2019 ל-317 ל-100,000 בשנת 2015).⁵³ השוני בהגדרות קבוצות הגיל מקשה על השוואה בין נתונים אלה לבין נתוני מגן דוד אדום ועל הסקת מסקנות.

4. איסוף נתונים מקופות החולים על מטופלים חדשים בגין דיכאון וחרדה

כפי שהוצג לעיל, ממצאים ראשונים בעולם ובישראל מצביעים על גידול במספר האנשים שחוו חרדה ודיכאון בתקופת משבר הקורונה. לפיכך, **במסגרת מסמך זה ביקשנו לעמוד על היקף הפונים החדשים לקופות החולים בשנת 2020 לקבלת טיפול נפשי, כלומר על היקף הפונים החדשים שלא טופלו במערכי בריאות הנפש של הקופות לפני משבר הקורונה, ולהשוותו למספר הפונים החדשים בשנת 2019.**

לשם כך פנינו לארבע קופות החולים: שירותי בריאות כללית, מכבי שירותי בריאות, קופת חולים מאוחדת ולאומית שירותי בריאות, וביקשנו לקבל נתונים לגבי כל אחת מהשנים 2019–2020, על מספר הפונים לטיפול פסיכולוגי ותרופתי **לראשונה** מאז 1 ביולי 2015 – מועד העברת האחריות הביטוחית לתחום בריאות הנפש ממשרד הבריאות לקופות החולים (להלן: פונים לראשונה). יש לשים לב לכך שנתונים אלה אינם כוללים את כלל המטופלים בשנים אלה, אלא רק את מי **שלא ראשונה** מיולי 2015 פנה לקבלת טיפול, וזאת מתוך **רצון לבחון את מספר הפונים החדשים** בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019. בנוסף, הנתונים מתייחסים רק לפנייה לקבלת טיפול ואינם כוללים כאמור את הפנייה לקבלת סיוע טלפוני במסגרת מיזם משרד הבריאות.

שירותי בריאות כללית (להלן: הכללית), קופת חולים מאוחדת ולאומית שירותי בריאות השיבו על פנייתנו בעוד מכבי שירותי בריאות נמנעה מלמסור נתונים רלוונטיים כלשהם, וזאת למרות שהיא מחויבת על פי חוק להעמיד מידע מסוג זה לשימוש מרכז המחקר והמידע של הכנסת.⁵⁴ לפיכך הנתונים שיוצגו להלן אינם משקפים את כלל המבוטחים בישראל, אלא כשלושה רבעים מהם.

יצוין כי יש שונות בדיווחי שלוש הקופות שנענו לבקשתנו, למשל בהגדרת המחוזות וקבוצות גיל. בנוסף, בעוד שהכללית ולאומית שירותי בריאות דיווחו באופן ספציפי על פונים לטיפול בחרדה

בדיווחי שלוש קופות החולים – שירותי בריאות כללית, קופת חולים מאוחדת ולאומית שירותי בריאות – באים לידי ביטוי הבדלים ביניהן, למשל בהגדרת מחוזות וקבוצות גיל

⁵² ד"ר אלי יפה, שם.

⁵³ נחמה גולדברג ואח', **אובדנות בישראל: התאבדויות 2000 – 2017**, [נסיונות התאבדות 2005 – 2019](#), עמ' 77, 81.

⁵⁴ [חוק הכנסת](#), התשנ"ד – 1994, סעיף 64, כניסה: 24 במרץ 2021.

ו/או בדיכאון, חלק מנתוני קופת חולים מאוחדת מתייחסים לסיוע נפשי בגין סיבות נוספות. בשל פערים אלה קיים קושי בהשוואה בין הנתונים ולכן נתוני כל קופה יוצגו בנפרד.

נתוני הקופות שיוצגו להלן הם:

- מספר המבוטחים שבכל אחת מהשנים 2019-2020 פנו לראשונה לרופא המשפחה על מנת לקבל סיוע נפשי. נתון זה התקבל רק מקופת חולים לאומית;
- מספר המבוטחים שבכל אחת מהשנים 2019-2020 פנו לראשונה למערך בריאות הנפש של הקופה לקבלת סיוע נפשי – כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון;
- מספר המבוטחים שבכל אחת מהשנים 2019-2020 התחילו לראשונה טיפול במערך בריאות הנפש (מעבר למפגש ההיכרות הראשון);
- מספר המבוטחים שבכל אחת מהשנים 2019-2020 טופלו לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה.

5. פונים חדשים לסיוע נפשי באמצעות רופא המשפחה

כיוון שרופא המשפחה הוא "שומר הסף" של רפואת הקהילה, ביקשנו מהקופות מידע על היקף הפונים החדשים לרופא המשפחה לקבלת סיוע נפשי.

הכללית דיווחה על מספר קטן יותר של פונים חדשים לרופא המשפחה בגלל מצוקה נפשית בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019,⁵⁵ אך היא לא מסרה נתונים ספציפיים שכן לדבריה אי אפשר לדעת כמה פניות נעשו לרופאי המשפחה רק בנושא הסיוע הנפשי.⁵⁶ גם בתשובת קופת חולים **מאוחדת** נכתב כי אין ברשותה מידע מלא ואמין על פניות לרופא המשפחה לצורך קבלת טיפול נפשי.⁵⁷

לאומית שירותי בריאות היא הקופה היחידה שמסרה נתונים על אבחנות דיכאון וחרדה שנרשמו על ידי רופאי משפחה, אולם היא ציינה כי עלולה להיות חפיפה בינם לבין נתוני מערך בריאות הנפש. להלן נתוני הקופה, המבטחת כ-8% מכלל מבוטחי הקופות בישראל.⁵⁸

⁵⁵ נועה דנאי, דוא"ל, 20 בדצמבר 2020.

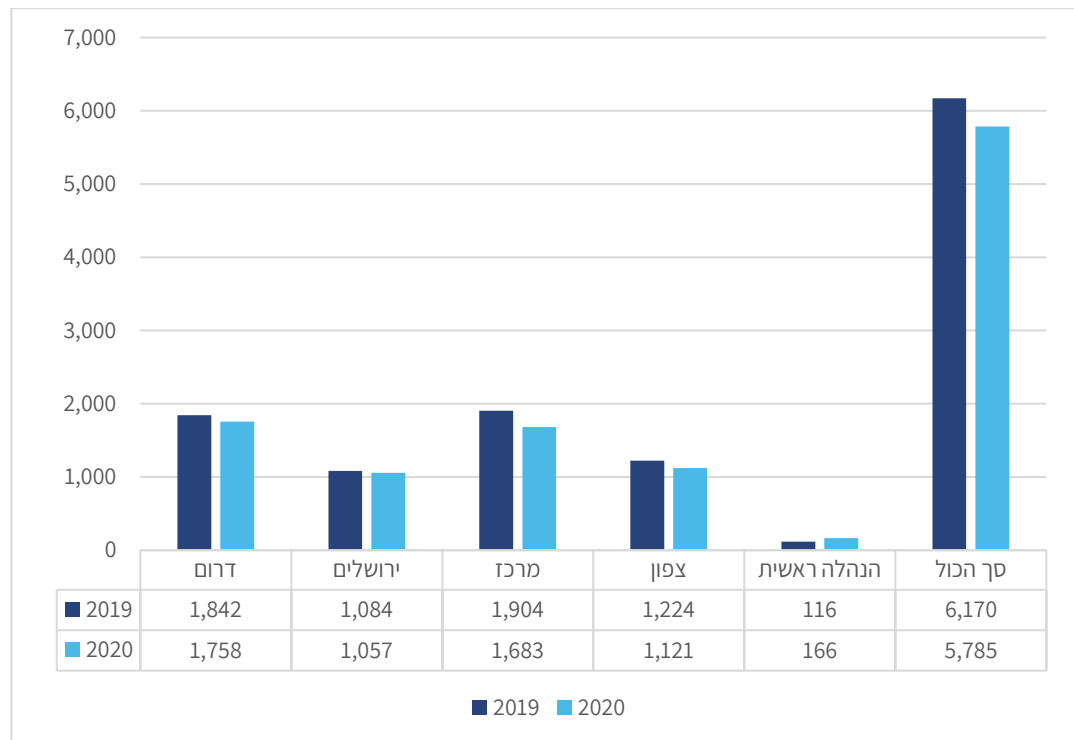
⁵⁶ נועה דנאי, דוא"ל, 1 באוקטובר 2020.

⁵⁷ עו"ד מירה אהרוני, ממונה על פניות הציבור והרגולציה, חטיבת הרפואה, קופת חולים מאוחדת, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 30 בספטמבר 2020.

⁵⁸ פלורה קור דבדוביץ', **פנייה לקבלת סיוע נפשי בתקופת משבר הקורונה: מידע ראשוני**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 4 ביולי 2020, עמ' 9.

מנתוני קופת חולים לאומית עולה כי בשנת 2020 פנו לראשונה לרופאי משפחה בשל דיכאון וחרדה 5,787 מבוטחים, לעומת 6,170 מבוטחים בשנת 2019.⁵⁹ להלן נתונים על מספר המבוטחים שפנו בכל אחת מהשנים, בפילוח לפי מחוזות הקופה.

תרשים 5: מבוטחים בלאומית שירותי בריאות שפנו לרופאי משפחה בשל דיכאון וחרדה, לראשונה מ-1 ביולי 2015, לפי מחוז* ושנה, 2019-2020⁶⁰

לפי נתוני לאומית שירותי בריאות, בשנת 2020 פנו לראשונה לרופא המשפחה בשל דיכאון או חרדה, כ-5,800 מבוטחים, לעומת כ-6,200 בשנת 2019

* הנתונים כוללים מבוטחים - בעיקר תושבי חוץ ועובדים זרים - שאינם משויכים למחוזות וסווגו תחת ההנהלה הראשית של הקופה.⁶¹

לפי התרשים, מספרם של המבוטחים שבשנת 2020 פנו לרופא המשפחה לראשונה בגין דיכאון או חרדה היה נמוך בכ-6% לעומת שנת 2019. במחוז המרכז שיעור הפונים היה נמוך בכ-12%, במחוז הצפון ב-8%, במחוז הדרום ב-5% ובמחוז ירושלים ב-2.5%.

בטבלה שלהלן מובאים נתונים על התפלגות הפונים לראשונה לרופא המשפחה לסיוע נפשי לפי גיל.

⁵⁹ פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 8 במרץ 2021.

⁶⁰ פרופ' שלמה וינקר, שם.

⁶¹ פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 9 ביוני 2021.

טבלה 3: מבטחי לאומית שירותי בריאות שפנו לרופאי משפחה בשל דיכאון וחרדה,**לראשונה מ-1 ביולי 2015, לפי גיל ושנה, 2019-2020⁶²**

2020	2019	
192	162	עד גיל 15
5,593	6,008	מגיל 16 ומעלה
5,785	6,170	סך הכול

על פי הטבלה, מספר הילדים ובני הנוער עד גיל 15 שבשנת 2020 פנו לרופא המשפחה לראשונה בגין חרדה ודיכאון היה גדול ב-19% ממספר הפונים בשנת 2019, אך שיעורם מקרב כלל המבטחים שפנו לראשונה לרופא המשפחה נשאר דומה - פחות מ-3%. בהתאמה, מספרם של המבטחים מגיל 16 ומעלה שפנו לרופא המשפחה היה קטן בכ-7% בשנת 2020, אך שיעורם נשאר דומה - יותר מ-97% מהפונים. להלן נתונים על התפלגות הפונים לרופא המשפחה לפי מגדר.

טבלה 4: מבטחים בלאומית שירותי בריאות שפנו לרופאי משפחה בשל דיכאון וחרדה,**לראשונה מ-1 ביולי 2015, לפי מגדר ושנה, 2019-2020⁶³**

2020	2019	
2,428	2,577	זכר
3,357	3,593	נקבה
5,785	6,170	סך הכול

מהטבלה עולה כי בשנת 2020 מספר הפונים משני המינים קטן בכ-6%-7% לעומת שנת 2019. שיעורן של הנשים והנערות מהפונים לרופא המשפחה לראשונה בגין דיכאון וחרדה, הן בשנת 2019 והן בשנת 2020, היה 58%.

6. פונים חדשים למערך בריאות הנפש לייעוץ וטיפול פסיכותרפי

בפרק זה יוצגו הנתונים שהתקבלו מהקופות: כללית, מאוחדת ולאומית, על מספר המבטחים שפנו למערך בריאות הנפש לראשונה בשנת 2019 ובשנת 2020 בגלל דיכאון ו/או חרדה. לשם כך ביקשנו מהקופות נתונים הן על מבטחים שפנו לראשונה למערך בריאות הנפש מאז העברת האחריות לתחום זה לקופות החולים, לרבות פגישת היכרות/ייעוץ ראשונה (Intake), והן על מבטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי (כלומר מעבר לפגישת היכרות הראשונה).

⁶² פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 8 במרץ 2021.⁶³ פרופ' שלמה וינקר, שם.

6.1 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבוטחי שירותי בריאות כללית

שירותי בריאות כללית היא קופת החולים הגדולה בישראל, המבטחת כ-52% מהמבוטחים.⁶⁴

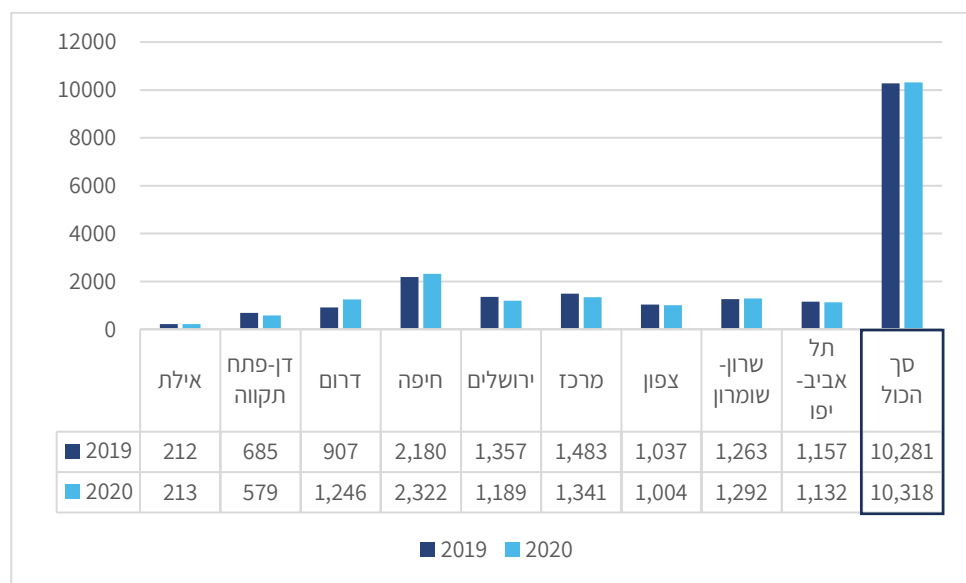
6.1.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון

נתוני הכללית מראים על היקף דומה של מבוטחים שפנו לראשונה לייעוץ ולטיפול בשנת 2020 לעומת השנה הקודמת, שכן בשנת 2020 נרשמו 10,318 פונים חדשים ובשנת 2019 - 10,281 פונים חדשים.⁶⁵

בתרשים שלהלן מובאים נתונים על פונים חדשים לשירותי הקופה בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020, בגין תלונות על דיכאון ו/או חרדה, כולל פגישת היכרות (Intake) ראשונה - פונים שלא היה להם ביקור קודם במרפאות בריאות הנפש בקופה מאז יולי 2015. הנתונים מוצגים בפילוח לפי מחוזות הקופה.

תרשים 6: מבוטחים שפנו לראשונה מאז יולי 2015 לשירותי בריאות כללית בגין דיכאון

ו/או חרדה, כולל פגישת Intake ראשונה, לפי מחוז ושנה, 2019-2020⁶⁶

כפי שנראה בתרשים, במחוז חיפה של הקופה נרשם מספר הפונים החדשים הגדול ביותר הן בשנת 2019 והן בשנת 2020, ושיעורם מכלל הפונים היה 21% בשנת 2019 ו-22.5% בשנת 2020.

מספר הפונים החדשים במחוז הדרום בשנת 2020 היה גדול בכ-37% ממספרם בשנת 2019, במחוז חיפה הוא היה גדול ב-6.5% ובמחוז שרון-שומרון ב-2%. בשאר המחוזות מספר הפונים

⁶⁴ פלורה קור דבידוביץ', שם, עמ' 11.

⁶⁵ נועה דנאי, דוא"ל, 7 ביוני 2021.

⁶⁶ נועה דנאי, שם.

בשנת 2020 היה דומה או קטן יותר מאשר בשנת 2019. יש לציין כי במחוז הדרום, המבוטחים בכללית הם כ-60% מכלל המבוטחים בשטח המחוז.⁶⁷

בנוסף ביקשנו ללמוד על התפלגות הפונים החדשים לפי גיל. להלן נתונים על התפלגותם בהיבט זה.

טבלה 5: מבוטחים שפנו לראשונה מאז יולי 2015 לשירותי בריאות כללית בגין דיכאון/או

חרדה, כולל פגישת Intake ראשונה, לפי גיל ושנה, 2020-2019⁶⁸

2020	2019	
1,690	1,535	עד גיל 18
8,628	8,746	מעל גיל 18
10,318	10,281	סך הכול

מהטבלה עולה כי מספר הקטינים מתחת לגיל 18 שפנו לראשונה לכללית לסיוע נפשי בשנת 2020 היה גדול בכ-10% בהשוואה לשנת 2019. שיעורם של הקטינים בשנת 2020 היה 16%, ובשנה שקדמה לה – שנת 2019 – שיעורם היה 15%. בהקשר זה נזכיר כי ממצאים ראשוניים בישראל ובעולם משקפים השפעה מוגברת של משבר הקורונה על רמת החרדה והדיכאון של צעירים.⁶⁹

בטבלה שלהלן מוצגים נתונים על התפלגות הפונים החדשים לפי מגדר.

טבלה 6: מבוטחים שפנו לראשונה מאז יולי 2015 לשירותי בריאות כללית בגין דיכאון/או

חרדה, כולל פגישת Intake ראשונה, לפי מגדר ושנה, 2020-2019⁷⁰

2020	2019	
4,268	4,177	זכרים
6,050	6,104	נקבות
10,318	10,281	סך הכול

לפי הטבלה, מספר המבוטחים משני המינים שפנו לראשונה לקופה לסיוע נפשי נשאר כמעט ללא שינוי בשנת 2020 לעומת שנת 2019. שיעור הנשים והנערות היה גדול משיעור הגברים והנערים, ועמד על כ-59% מכלל הפונים בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020.

⁶⁷ נעם דמרי ורפאלה כהן, [חברות בקופת חולים 2018-2019](#), סקרים תקופתיים 317, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, לוח 36, פורסם: אוקטובר 2020.

⁶⁸ נועה דנאי, דוא"ל, 7 ביוני 2021.

⁶⁹ שאול קמחי ואח', חרדה ודיכאון במהלך משבר הקורונה בישראל, שם. לפי תוצאות המחקר, נשים דיווחו על רמה גבוהה יותר של חרדה ודיכאון. עם זאת, לפי המחקר הגיל לא ניבא במובהק את רמת החרדה.

[Supporting young people's mental health through the COVID-19 crisis](#), OECD, p. 3.

⁷⁰ נועה דנאי, שם.

נציין כי ביקשנו מהקופות הערכה בדבר שינויים אפשריים שנצפו בהיקף הפניות לסיוע נפשי ובמאפייניהן בתקופת משבר הקורונה. בתשובת הכללית על פנייתנו, צוין שלפי דיווחי חדרי המיון הפסיכיאטריים בבתי החולים של הקופה, ולפי התרשמות המרפאות לבריאות הנפש במחוזותיה, חלה עלייה בפניות דחופות, במשברי הסתגלות עם מאפיינים חרדתיים ודכאוניים ובשימוש בחומרי הרגעה כגון קנאביס. הקופה התרשמה כי במהלך החודשים האחרונים של שנת 2020 חלה עלייה הדרגתית בפניות, שהמענה עבורה מוגבל בשל מצב אי-ספיקה קבוע במערך בריאות הנפש, המתבטא בתורים הארוכים ממילא.⁷¹

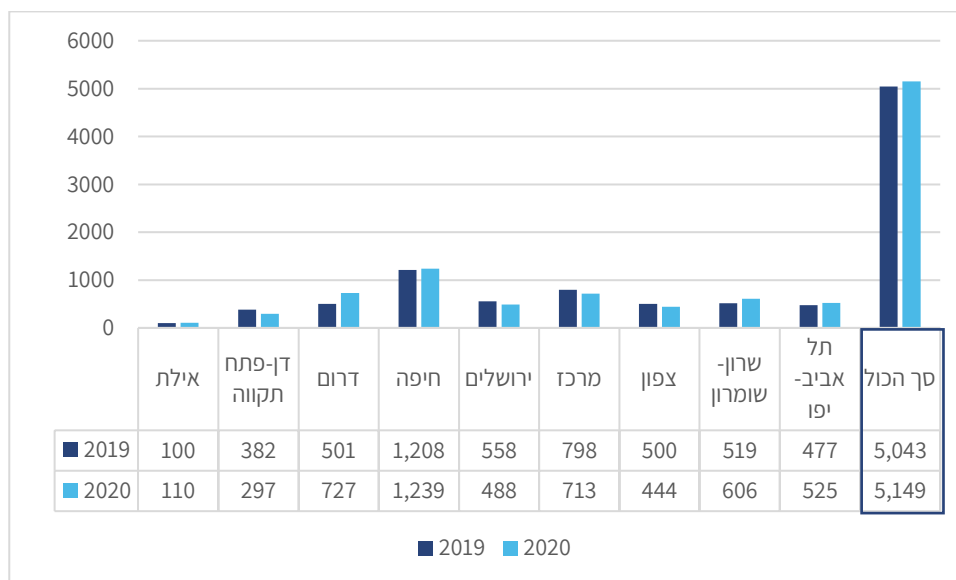
6.1.2 מבטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי

בשנת 2020 התחילו בטיפול נפשי 5,149 מבטחים (50% מהפונים בשנה זו), בעוד שבשנה הקודמת, שנת 2019, התחילו בטיפול 5,043 מטופלים חדשים (49% מהמבטחים שפנו פנייה ראשונית בשנה זו).⁷²

בתרשים להלן מובאים נתונים על מספר מבטחי הכללית שהחלו בטיפול (לראשונה מ-1 ביולי 2015) בגין דיכאון ו/או חרדה, מעבר לפגישת היכרות (Intake) ראשונה, בשנים 2019 ו-2020.

תרשים 7: מבטחים בשירותי בריאות כללית שלראשונה מאז 1 ביולי 2015 החלו בטיפול

בגין דיכאון ו/או חרדה, מעבר לפגישת Intake ראשונה, לפי מחוז ושנה, 2019-2020⁷³

⁷² נועה דנאי, דוא"ל, 7 ביוני 2021.

⁷³ נועה דנאי, ש.מ.

במספר המבוטחים בכללית שהחלו לראשונה בטיפול נפשי כמעט לא חל שינוי בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019. במחוז הדרום של הקופה מספר המטופלים החדשים בשנת 2020 היה גדול ב-45% ממספר המטופלים החדשים בשנת 2019

מספר הקטינים בכללית שלראשונה החלו בטיפול נפשי בשנת 2020 היה גדול בכ-9% בהשוואה לשנת 2019. שיעור הקטינים מהמטופלים החדשים בשנת 2020 (17%) היה דומה לשיעורם בשנת 2019 (16%)

שיעור הנשים והנערות מכלל המתחילים לראשונה בטיפול נפשי בכללית היה כ-59% בשנת 2019 ובשנת 2020 כאחת

מהתרשים אפשר ללמוד כי במספר המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי כמעט לא חל שינוי בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019. במחוז הדרום של הקופה מספר המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי בשנת 2020 היה גדול ב-45% ממספר המטופלים החדשים בשנת 2019. לעומת זאת, במחוז דן-פתח תקווה מספר המטופלים החדשים בשנת 2020 היה קטן בכ-22% בהשוואה לשנת 2019. בשאר המחוזות הפערים קטנים יותר.

בטבלה שלהלן מוצגים נתונים על התפלגות המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי מעבר לפגישת היכרות ראשונה, לפי גיל.

טבלה 7: מבוטחים בשירותי בריאות כללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול בגין

דיכאון ו/או חרדה, מעבר לפגישת Intake ראשונה, לפי גיל ושנה, 2019-2020⁷⁴

2020	2019	
873	804	עד גיל 18
4,276	4,239	מעל גיל 18
5,149	5,043	סך הכול

לפי הטבלה, מספר הקטינים שלראשונה החלו בטיפול נפשי בשנת 2020 היה גדול בכ-9% בהשוואה לשנת 2019. שיעור הקטינים מהמטופלים החדשים בשנת 2020 היה 17%, לאחר שבשנת 2019 שיעורם היה 16%. נזכיר כי שיעור הקטינים מהפונים פנייה ראשונית לסיוע נפשי בשנת 2020 היה 16%, ובשנת 2019 - 15%.

בטבלה שלהלן מתוארת התפלגות המבוטחים שהחלו בטיפול נפשי לראשונה (מאז יולי 2015), לפי מגדר.

טבלה 8: מבוטחים בשירותי בריאות כללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול בגין

דיכאון ו/או חרדה, מעבר לפגישת Intake ראשונה, לפי מגדר ושנה, 2019-2020⁷⁵

2020	2019	
2,098	2,065	זכרים
3,051	2,978	נקבות
5,149	5,043	סך הכול

מהטבלה עולה כי בכל אחת מהשנים שיעור המטופלות החדשות (נשים ונערות) היה כ-59% מכלל המתחילים לראשונה בטיפול נפשי במסגרת הקופה. שיעור זה דומה לשיעור המטופלות החדשות מקרב כלל הפונים לראשונה לקבלת סיוע נפשי.

⁷⁴ נועה דנאי, דוא"ל, 7 ביוני 2021.

⁷⁵ נועה דנאי, שם.

6.2 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבטחי קופת חולים מאוחדת

קופת חולים מאוחדת מבטחת כ-14% מכלל המבוטחים בקופות החולים.⁷⁶ נציין כי הנתונים שמסרה לנו הקופה על פניות מבטחים לסיוע נפשי אינם ממוקדים רק בפניות על רקע דיכאון וחרדה.⁷⁷

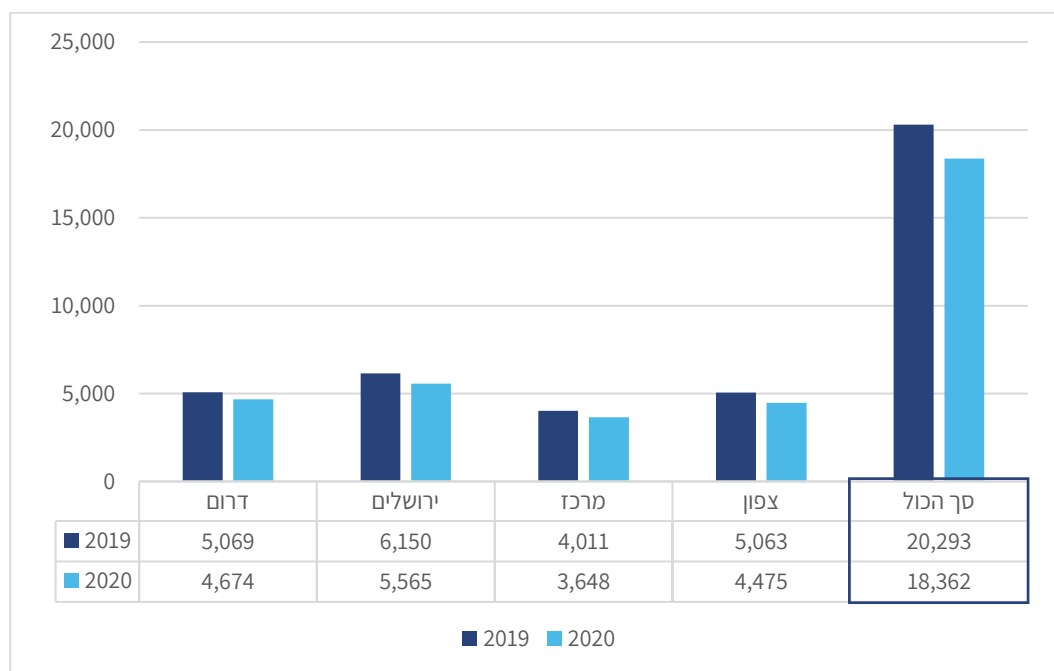
6.2.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון

על פי נתוני המאוחדת, בשנת 2020 ביקרו לראשונה בשל בעיה נפשית כלשהי 18,362 מבטחים ביקור אחד (Intake)⁷⁸ אצל מטפל/ת לבריאות הנפש מטעם הקופה, במסגרת המרפאה או מחוצה לה; זאת לעומת 20,293 מבטחים בשנת 2019.⁷⁹

בתרשים שלהלן מוצגים נתונים שנמסרו מהקופה על מספר המבוטחים שביקרו בפועל במפגש ראשון בתקופות המקבילות בשנת 2019 ובשנת 2020, לפי מחוזות הקופה.

תרשים 8: מבטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 הגיעו למפגש אחד (Intake)

במערך בריאות הנפש, לפי מחוז, 2019 ו-2020⁸⁰

⁷⁶ פלורה קור דבידוביץ', שם, עמ' 8.

⁷⁷ ספיר טייטלבוים, קופת חולים מאוחדת, דוא"ל, 6 ביוני 2021.

⁷⁸ על פי נהלי הקופה, שלב ה-Intake כולל שני מפגשים למבוגרים ומפגש אחד לילדים. עו"ד מירה אהרוני, שם.

⁷⁹ עו"ד מירה אהרוני, שם.

⁸⁰ עו"ד מירה אהרוני, ממונה על פניות הציבור והרגולציה, חטיבת הרפואה, קופת חולים מאוחדת, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 10 במרץ 2021.

מספר המבוטחים
במאחדת שפנו
לראשונה לסיוע נפשי
בשנת 2020 היה קטן
בכ-10% מהנתון
המקביל בשנת 2019.
מספר הקטינים
בקופה שפנו בשנת
2020 היה קטן
ב-15% ושיעורם היה
33%, לעומת 35%
בשנת 2019

על פי התרשים, מספר המבוטחים שפנו לראשונה לסיוע בשנת 2020 (על רקע בעיות שונות) היה קטן בכ-10% מהנתון המקביל בשנת 2019. **מספר הפונים החדשים בשנת 2020 היה קטן יותר בכל מחוזות הקופה, בשיעורים שבין 12% (במחוז הצפון) לבין 8% (במחוז הדרום).**

להלן נתונים על התפלגות המבוטחים הללו לפי גיל, בשנת 2019 ובשנת 2020.

טבלה 9: מבוטחים שלראשונה מאז יולי 2015 ביקרו במערך בריאות הנפש של המאחדת

במפגש הכרות (Intake) ראשון, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020⁸¹

2020	2019	
6,001	7,068	עד גיל 18
12,361	13,225	מגיל 18 ומעלה
18,362	20,293	סך הכול

מהטבלה עולה כי מספר הקטינים שפנו לקופה לראשונה בשנת 2020 לסיוע נפשי (בשל בעיה כלשהי) היה קטן בכ-15% לעומת שנת 2019, ומספר הפניות מבגירים היה קטן בכ-7%. **בהתפלגות לפי גיל לא חל שינוי משמעותי, שכן שיעור הפונים הקטינים מכלל הפונים הראשונים לסיוע נפשי היה 35% בשנת 2019 ו-33% בשנת 2020.**

להלן מוצגים נתונים על התפלגות המבוטחים שביקרו לראשונה במערך בריאות הנפש בשנים 2019 ו-2020 לפי מגדר.

טבלה 10: מבוטחים שביקרו במערך בריאות הנפש של המאחדת במפגש הכרות

(Intake) ראשון, לראשונה מ-1 ביולי 2015, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020⁸²

2020	2019	
8,749	9,822	זכר
9,613	10,471	נקבה
18,362	20,293	סך הכול

על פי הטבלה, מספרן של הנשים והנערות שפנו לקופה לראשונה לסיוע נפשי בשנת 2020 היה קטן ב-8% לעומת שנת 2019, ואילו מספר הגברים והנערים היה קטן ב-11%. שיעורם היחסי של שני המינים היה דומה בשתי השנים: **שיעור הנשים והנערות היה 52% הן בשנת 2020 והן בשנת 2019.**

6.2.2 מבוטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי

כאמור, בפנייתנו למאחדת ביקשנו נתונים גם על מספר המבוטחים שהמשיכו בטיפול נפשי מעבר לביקור הראשון. על פי המידע שהתקבל מהקופה, **מקרב המבוטחים שהגיעו בשנת 2020 לביקור ראשון במערך בריאות הנפש על רקע בעיה כלשהי, 13,194 (כ-72%**

⁸¹ עו"ד מירה אהרוני, שם.

⁸² עו"ד מירה אהרוני, שם.

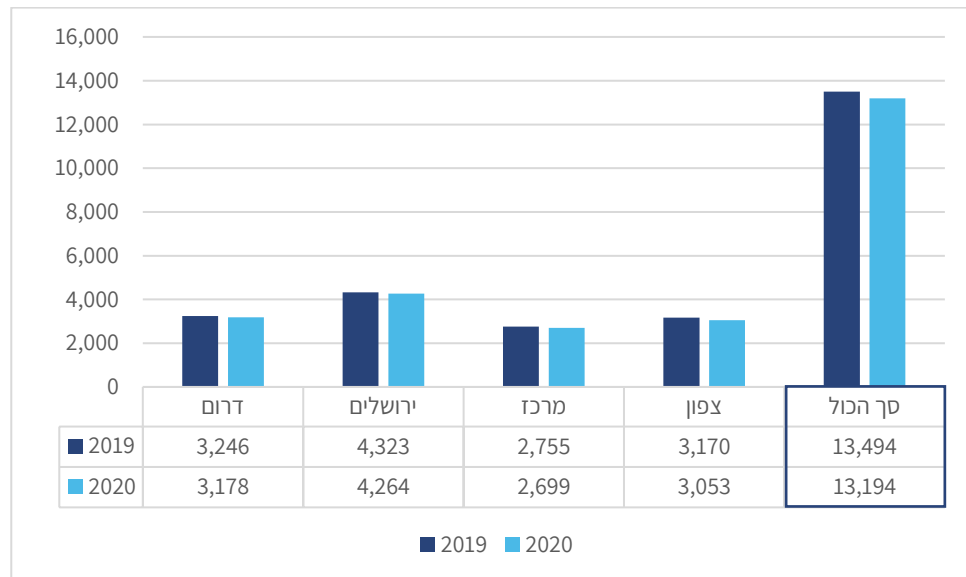
בשנת 2020 החלו בטיפול נפשי בקופת חולים מאוחדת כ-13,200 מבוטחים (כ-72% מהפונים הראשוניים), וזאת בהשוואה לכ-13,500 מבוטחים (כ-66% מהפונים הראשוניים) שהחלו בטיפול בשנת 2019

מהפונים הראשוניים) החלו בטיפול נפשי; זאת לעומת 13,494 מבוטחים (כ-66% מהפונים הראשוניים) שהחלו בטיפול בשנת 2019.

בתרשים שלהלן מוצגת התפלגות המבוטחים שהמשיכו בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020 בטיפול נפשי מעבר לביקור הראשון, לראשונה מ-1 ביולי 2015, בפילוח לפי מחוזות הקופה.

תרשים 9: מבוטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי מעבר למפגש

אחד (Intake) במערך בריאות הנפש, לפי מחוז ושנה, 2019 ו-2020⁸³

מהתרשים עולה כי בשנת 2020 כמעט לא חל שינוי במספר המבוטחים שהחלו בטיפול (כנגד בעיה נפשית מכל סוג) מעבר לביקור ראשון אצל מטפל בבריאות הנפש, בהשוואה לשנת 2019. יציבות זו באה לידי ביטוי בכל המחוזות.

להלן נתונים על התפלגות המבוטחים שהחלו בטיפול לפי גיל.

טבלה 11: מבוטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי מעבר למפגש

אחד (Intake) במערך בריאות הנפש, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020⁸⁴

2020	2019	
3,866	4,322	עד גיל 18
9,328	9,172	מעל גיל 18
13,194	13,494	סך הכול

⁸³ עו"ד מירה אהרוני, ממונה על פניות הציבור והרגולציה, חטיבת הרפואה, קופת חולים מאוחדת, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 10 במרץ 2021.

⁸⁴ עו"ד מירה אהרוני, ממונה על פניות הציבור והרגולציה, חטיבת הרפואה, קופת חולים מאוחדת, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 10 במרץ 2021.

מספר המבוטחים הקטינים במאחדת שהחלו בטיפול בשנת 2020 היה קטן בכ-11% בהשוואה לשנת 2019, ושיעורם מהמטופלים החדשים היה 29%, לעומת 32% בשנת 2019

בשנת 2019 ובשנת 2020, שיעור הנשים והנערות מבוטחות המאחדת שהחלו בטיפול נפשי היה כ-52% מהמטופלים החדשים בקופה

מהטבלה אפשר ללמוד כי **מספר המבוטחים הקטינים שהחלו בטיפול בשנת 2020** (עבור בעיה מכל סוג) **היה קטן בכ-11% בהשוואה לשנת 2019**, מה שהוביל לכך ששיעור הקטינים בשנת 2020 עמד על 29%, לעומת 32% בשנת 2019.

בטבלה שלהלן מופיעים נתונים על התפלגות המבוטחים שהמשיכו בטיפול לפי מגדר.

טבלה 12: מבוטחי מאחדת שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי מעבר למפגש

אחד (Intake) במערך בריאות הנפש, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020⁸⁵

2020	2019	
6,274	6,509	זכר
6,920	6,985	נקבה
13,194	13,494	סך הכול

כפי שעולה מהטבלה, מספר המבוטחים הזכרים שבשנת 2020 החלו בטיפול מעבר לפגישה הראשונה, עבור בעיה נפשית מכל סוג, היה קטן בכ-4% לעומת שנת 2019, ואילו במספר המבוטחות לא חל שינוי משמעותי. ההתפלגות המגדרית היתה דומה בשתי השנים ושיעור הנשים והנערות היה כ-52% הן בשנת 2020 והן בשנה שלפניה, שנת 2019.

נוסיף כי במענה על שאלתנו בדבר שינויים שנצפו בשנת 2020 בדפוסי הפנייה לסיוע נפשי, מסרה קופת חולים מאוחדת כי לא חל שינוי מהותי בכמות הפניות לקבלת סיוע נפשי בערוצי הטיפול הרגילים (מלבד ערוץ התמיכה הטלפונית), אך לדבריה על פי דיווחי מטפלים ניכרת תמונה ברורה של החרפת הפרעות קיימות, הדורשת משאבי טיפול רבים, אלא שממצא זה אינו ניתן לכימות.⁸⁶

6.3 פונים חדשים למערך בריאות הנפש מקרב מבוטחי לאומית שירותי בריאות

כאמור, לאומית שירותי בריאות מבטחת כ-8% מכלל המבוטחים בישראל. כפי שצוין, לא ידוע לנו מה מידת החפיפה בין הנתונים על מספר המבוטחים שפנו למערך בריאות הנפש של הקופה לבין הנתונים על מספר המבוטחים שפנו על רקע דומה לרופאי המשפחה והוצגו בפרק 5.⁸⁷

⁸⁵ עו"ד מירה אהרוני, ממונה על פניות הציבור והרגולציה, חטיבת הרפואה, קופת חולים מאוחדת, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 10 במרץ 2021.

⁸⁶ עו"ד מירה אהרוני, שם.

⁸⁷ נתוני הקופה כוללים אבחנות דיכאון וחרדה, ללא אבחנות פוסט-טראומה (PTSD). פרופ' שלמה וינקר, ראש חטיבת הרפואה, לאומית שירותי בריאות, דוא"ל, 9 ביוני 2021.

6.3.1 פנייה ראשונה למערך בריאות הנפש כולל מפגש היכרות (Intake) ראשון

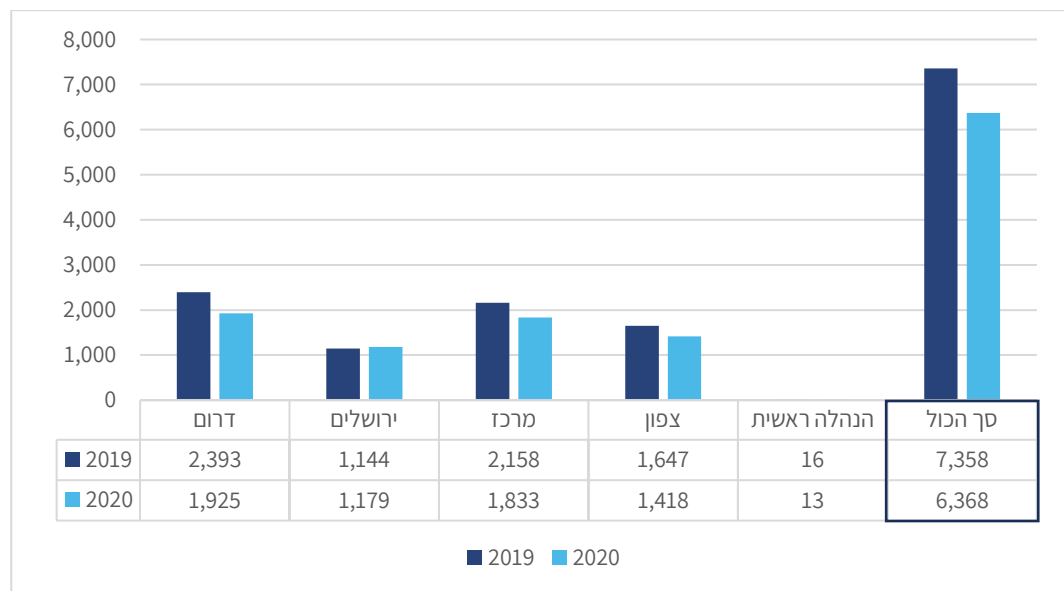
לפי נתוני לאומית שירותי בריאות, בשנת 2020 פנו לראשונה לייעוץ ראשוני בשל דיכאון וחרדה כ-6,400 מבטחים, לעומת כ-7,400 מבטחים בשנת 2019

בשנת 2020 פנו לראשונה מאז יולי 2015, לייעוץ ראשוני בשל דיכאון וחרדה, כולל השתתפות בפגישת Intake ראשונה, 6,368 מבטחים בלאומית שירותי בריאות, לעומת 7,358 מבטחים בשנת 2019.⁸⁸

בתרשים שלהלן מוצגים נתונים על מספר המבטחים שפנו לראשונה לסיוע נפשי והשתתפו בפגישת היכרות ראשונה (במרפאת הקופה או באמצעות מטפל חיצוני), בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020, לפי מחוזות הקופה.

תרשים 10: מבטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 השתתפו בפגישת

היכרות ראשונה (Intake) עם מטפל בבריאות הנפש, לפי מחוז ושנה, 2019-2020.⁸⁹

מהתרשים עולה כי מספר הפונים החדשים לסיוע מקרב מבטחי לאומית שירותי בריאות בשנת 2020 היה קטן בכ-13% ממספר הפונים החדשים בשנת 2019. במחוז הדרום מספר הפונים החדשים בשנת 2020 היה קטן ב-20%. מחוז ירושלים הוא המחוז היחיד שבו לא נרשמו בשנת 2020 פחות פניות ראשונות לסיוע נפשי מאשר בשנת 2019.

בטבלה שלהלן מובאת התפלגות הפניות הראשונות לפי גיל. נזכיר כי הקופה לא מסרה לנו פילוחי גיל לבגירים ולקטינים, כמו הקופות האחרות (כלומר קטינים עד גיל 18 ובגירים מעל גיל 18), אלא פילוח לפי קבוצות גיל אחרות. לפיכך הנתונים יוצגו בפילוח בין בני 1-15 לבין בני 16 ומעלה, ומכאן שהנתונים אינם ברי השוואה לנתוני הקופות האחרות.

⁸⁸ פרופ' שלמה וינקר, ראש חטיבת הרפואה, לאומית שירותי בריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 במרץ 2021.

⁸⁹ פרופ' שלמה וינקר, שם.

טבלה 13: מבטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 השתתפו בפגישת היכרות ראשונה (Intake) עם מטפל בבריאות הנפש, לפי גיל ושנה, 2019-2020⁹⁰

2020	2019	
1,500	1,705	עד גיל 15
4,868	5,653	מגיל 16 ומעלה
6,368	7,358	סך הכול

מספר הקטינים עד גיל 15 המבוטחים בלאומית, שבשנת 2020 פנו לראשונה לסייע נפשי, היה קטן ב-12% לעומת שנת 2019, אך שיעורם מכלל הפונים היה דומה בשתי השנים: 24%-23%

על פי הטבלה, מספר הקטינים עד גיל 15 שבשנת 2020 פנו לראשונה לסייע נפשי היה קטן ב-12% לעומת שנת 2019, ומספר בני 16 ומעלה היה קטן בכ-14%. שיעורם היחסי של המבוטחים בקבוצות הגיל השונות היה דומה בשתי השנים. שיעור הילדים ובני הנוער עד גיל 15 בשנים אלה היה 23%-24%.

בטבלה שלהלן מוצגים נתונים על התפלגות הפונים לראשונה לסייע נפשי לפי מגדר.

טבלה 14: מבטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 השתתפו בפגישת היכרות ראשונה (Intake) עם מטפל בבריאות הנפש, לפי מגדר ושנה, 2019-2020⁹¹

2020	2019	
3,026	3,579	זכר
3,342	3,779	נקבה
6,368	7,358	סך הכול

שיעור הנשים והנערות שפנו לקבל סיוע נפשי בלאומית בשנת 2020 היה כ-52.5%, לאחר שבשנת 2019 שיעורן היה 51%

מהטבלה עולה כי בשנת 2020 מספר הפונים הזכרים היה קטן בכ-15% בהשוואה לשנת 2019, ומספר הפונות היה קטן בכ-12%. שיעור הנקבות היה כ-51% בשנת 2019 וכ-52.5% בשנת 2020.

6.3.2 מבטחים שלראשונה החלו בטיפול נפשי

בשנת 2020 החלו לראשונה כ-4,900 מבטחים בלאומית בטיפול נפשי נגד דיכאון וחרדה (כ-77% מהפונים פנייה ראשונית); זאת לעומת כ-5,700 מבטחים שהחלו בטיפול בשנת 2019 (כ-78% מהפונים באותה שנה)

בשנת 2020 החלו לראשונה 4,907 מבטחים בטיפול נפשי נגד דיכאון וחרדה (מעבר לייעוץ ראשוני), במסגרת מרפאות לאומית שירותי בריאות או באמצעות ספקים חיצוניים. שיעור המטופלים החדשים הללו היה כ-77% מהמבוטחים שפנו לראשונה לייעוץ ראשוני. בשנה הקודמת, שנת 2019, החלו בטיפול 5,724 מבטחים, שהם כ-78% מהפונים לייעוץ ראשוני באותה שנה.⁹²

בתרשים שלהלן מוצגת התפלגות מבטחים אלה לפי מחוזות הקופה.

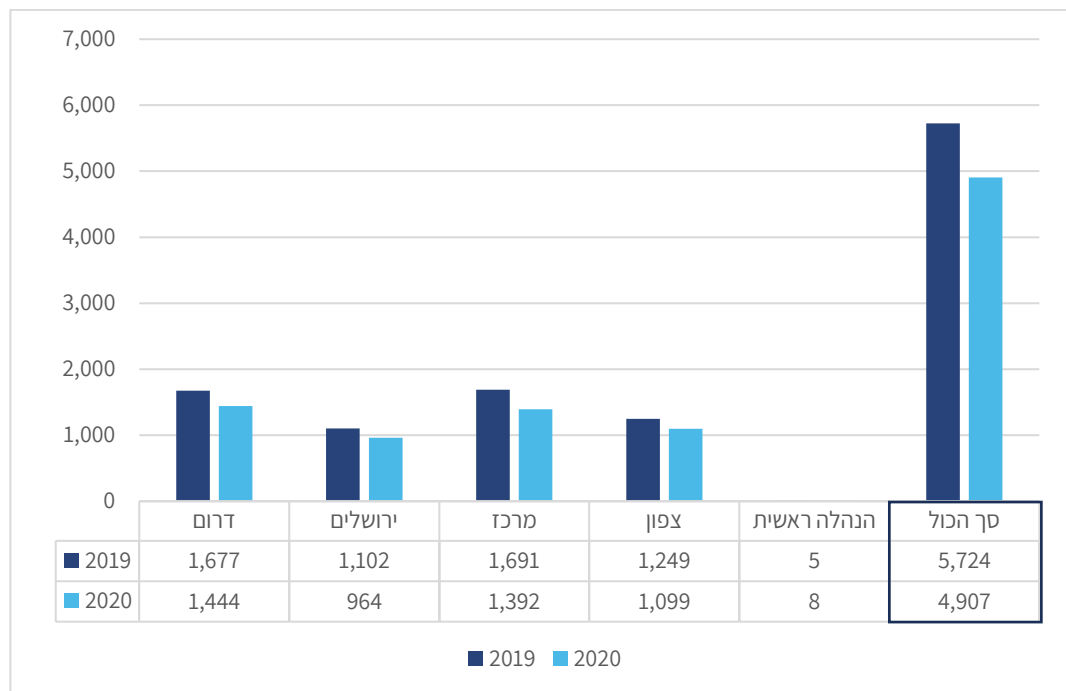
⁹⁰ פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 8 במרץ 2021.

⁹¹ פרופ' שלמה וינקר, שם.

⁹² פרופ' שלמה וינקר, שם. הקופה הגדירה את הנתונים כמספר המבוטחים שקיבלו ייעוץ שני, כולל טיפולי ספקים ואבחנות דיכאון על ידי פסיכיאטר מעבר לייעוץ ראשוני.

תרשים 11: מבטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי

מעבר לייעוץ ראשוני, לפי מחוז ושנה, 2019-2020⁹³

על פי התרשים, בשנת 2020 מספר המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי היה קטן ב-14% ממספר המטופלים החדשים בשנת 2019. בכל אחת מהשנים 2019-2020 מספר המטופלים החדשים הגדול ביותר היה במחוזות המרכז והדרום, אך בשניהם מספר המטופלים החדשים בשנת 2020 היה נמוך מבשנת 2019 – במחוז המרכז בכ-18% ובמחוז הדרום בכ-14%.

בטבלה שלהלן אפשר לראות את התפלגות המטופלים החדשים בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020 לפי גיל. נזכיר שוב כי קבוצות הגיל הן שונות בהגדרתן מאלה שדווחו על ידי שתי הקופות האחרות.

טבלה 15: מבטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי

מעבר לייעוץ ראשוני, לפי גיל ושנה, 2019-2020⁹⁴

2020	2019	
1,317	1,436	עד גיל 15
3,590	4,288	מגיל 16 ומעלה
4,907	5,724	סך הכול

מהטבלה אפשר ללמוד כי מספר הילדים ובני הנוער עד גיל 15 שהחלו לראשונה בטיפול בשנת 2020 היה קטן ב-8% בהשוואה לשנת 2019, ואילו מספרם של בני 16 ומעלה היה

⁹³ פרופ' שלמה וינקר, שם.

⁹⁴ פרופ' שלמה וינקר, שם.

מספר הקטינים עד גיל 15 המבוטחים בלאומית, שהחלו לראשונה בטיפול בשנת 2020, היה קטן ב-8% בהשוואה לשנת 2019, אך שיעורם היה דומה: כרבע מכלל המטופלים החדשים

קטן ב-16%. בשיעוריהן היחסיים של קבוצות הגיל המתוארות לא היו הבדלים משמעותיים בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019, **ובשתי השנים שיעור הילדים ובני הנוער עד גיל 15 היה כרבע מכלל המטופלים החדשים.**

בהקשר זה נוסף כי במענה על בקשתנו מלאומית שירותי בריאות לציין שינויים שנצפו במאפייני הפניות לסיוע נפשי מקרב מבוטחיה, דיווחה הקופה שהיא זיהתה עלייה בשיעור של 16% במפגשי מטופלים מבוגרים עם פסיכיאטרים, ושפשר לצפות להמשך עלייה בפניות.⁹⁵ בטבלה שלהלן נראית התפלגות המטופלים החדשים לפי מגדר.

טבלה 16: **מבוטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול נפשי מעבר לייעוץ ראשוני, לפי מגדר ושנה, 2019-2020**⁹⁶

2020	2019	
2,292	2,707	זכר
2,615	3,017	נקבה
4,907	5,724	סך הכול

לפי הטבלה, מספר המטופלות החדשות בשנת 2020 היה קטן בכ-13% ממספרן בשנת 2019, ומספר המטופלים הזכרים היה קטן בכ-15%. ההתפלגות בין המינים בשנת 2020 היתה דומה לזו שבשנת 2019: שיעור המטופלות החדשות בכל אחת מהשנים היה כ-53%.

6.4 סיכום ממצאים עיקריים על פונים חדשים לטיפול נפשי

התמונה העולה מסיכום הנתונים שנמסרו מהכללית, ממאוחדת ומלאומית, המתייחסים למבוטחים שבשנים 2019 ו-2020 פנו לקבלת סיוע נפשי, לראשונה מאז העברת האחריות לשירותי בריאות הנפש לקופות החולים, מצביעה על דמיון בין הקופות בהיבטים מסוימים ועל שונות בהיבטים אחרים. נדגיש שוב כי בין הקופות עצמן קיימים הבדלים, כגון היקף המבוטחים ואופן החלוקה למחוזות, והדיווחים שהתקבלו מהן נבדלים באופן הפילוח לקבוצות גיל ובעובדה שבעוד ששתי קופות התמקדו בדיכאון ובחרדה, קופה אחרת כללה גם סיוע נפשי על רקע אחר. לפיכך נדרשת זהירות בהשוואה בין נתוני הקופות השונות.

כאמור, נתונים על פונים לראשונה לרופאי משפחה על רקע דיכאון וחרדה התקבלו רק מלאומית שירותי בריאות. לפי נתונים אלה, בשנת 2020 מספר הפונים לראשונה היה קטן בכ-6% לעומת שנת 2019, ובמחוז המרכז נרשם ההבדל הגדול ביותר שכן שיעור הפונים היה נמוך ב-12% בהשוואה לשנת 2019. לא נצפה שינוי משמעותי בהתפלגות הפונים לפי גיל (שיעור המבוגרים בני 16 ומעלה היה יותר מ-98% בכל אחת מהשנים),

⁹⁶ פרופ' שלמה וינקר, שם.

ולפי מגדר (שיעור הנשים והנערות היה 58% בכל שנה). כפי שצוין, גם הכללית דיווחה שמספר הפונים לרופאי המשפחה בשנת 2020 היה קטן יותר, אך לא היו בידיה נתונים.

בכל הנוגע למבוטחים שפנו לראשונה למערך בריאות הנפש, כלומר **פנייה ראשונית הכוללת מפגש היכרות/ייעוץ (Intake) ראשון** - בכללית לא נצפה הבדל משמעותי במספר הפונים בשנת 2020 (10,318) לעומת שנת 2019 (10,281), ובמאחדת ובלאומית מספר הפונים היה קטן בשיעור של 10%-13%. ברמת המחוזות ניכרים הבדלים בין הקופות - לדוגמה, מספר הפונים לראשונה במחוז הדרום של הכללית היה גדול בשנת 2020 בכ-37%, ואילו במחוז הדרום של לאומית שירותי בריאות מספרם היה קטן בכ-20%. חשוב לזכור כי ההגדרות הגאוגרפיות של המחוזות בקופות השונות אינן חופפות, אך בכללית מבוטחים כ-60% מהמבוטחים במחוז הדרום.

בשלוש הקופות, ההתפלגות לפי גיל של הפונים לראשונה בשנת 2020 היתה דומה להתפלגות בשנת 2019, אם כי היא לא היתה זהה בכל הקופות. בכללית מספר הקטינים שפנו לראשונה לסיוע בשנת 2020 היה גדול מבשנת 2019, בעוד שבלאומית ובמאחדת הוא היה קטן יותר. גם ההתפלגות המגדרית בשלוש הקופות היתה דומה בשתי השנים, ובשלושתן שיעור הפונות ממין נקבה היה מעט גדול יותר משיעור הפונים הזכרים בשנת 2019 ובשנת 2020 כאחת.

באשר למבוטחים שהחלו ב**טיפול נפשי מעבר למפגש היכרות/ייעוץ (Intake) ראשון**, בכללית ובמאחדת לא נצפה שינוי משמעותי במספר המטופלים החדשים בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019, ובלאומית מספרם בשנת 2020 היה קטן ב-14% לעומת שנת 2019.

כמו כן בדקנו מהו שיעורם של המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול מכלל הפונים לראשונה לסיוע נפשי, ומהנתונים עולה כי בכללית ובלאומית שיעור זה היה דומה בשנים 2019 ו-2020: כמחצית מהפונים בכללית וכשלושה רבעים מהם בלאומית שירותי בריאות החלו לראשונה בטיפול. במאחדת השיעור בשנת 2020 היה גדול יותר (72%, לעומת 66% בשנת 2019).

בהתפלגות המטופלים החדשים בשלוש הקופות לפי גיל לא נראה שינוי משמעותי בשנת 2020 לעומת שנת 2019. בכללית מספר הקטינים היה גדול יותר בשנת 2020 אך שיעורם מהמטופלים החדשים (17%) היה קרוב לשיעורם בשנת 2019. גם בלאומית שיעור הקטינים (בני 15 ומטה) בשתי השנים היה דומה (כשליש), אך מספרם היה קטן יותר בשנת 2020. במאחדת מספר הקטינים היה קטן יותר בשנת 2020 ושיעורם היה 29%, לעומת 32% בשנת 2019. ההתפלגות לפי מגדר לא השתנתה ושיעור הנערות והנשים היה מעט גדול יותר בשתי השנים (52%-59%).

7. מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה

בפנייתנו לקופות החולים ביקשנו לקבל נתונים גם על מספר המבוטחים שהחלו לראשונה (מאז הרפורמה בבריאות הנפש ביולי 2015) בטיפול תרופתי נגד חרדה או דיכאון, בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020. להלן המידע שהתקבל משלוש הקופות שהשיבו לשאלתנו.

7.1 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבוטחי שירותי בריאות כללית

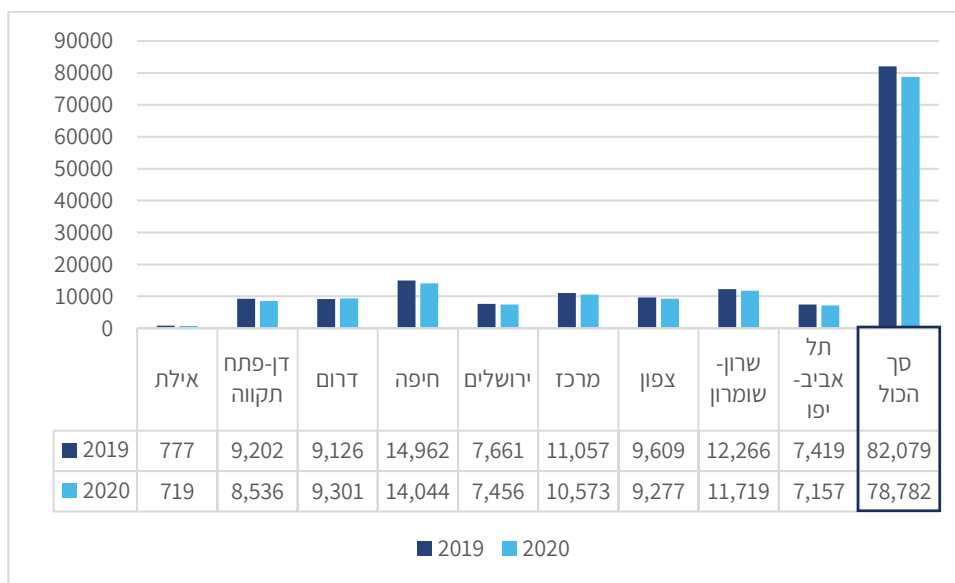
בתשובתה מסרה הכללית נתונים על מספר המבוטחים שהחלו לראשונה מאז יולי 2015 בטיפול תרופתי נגד דיכאון וחרדה,⁹⁷ תוך פירוט לשתי אוכלוסיות: כלל אוכלוסיית המבוטחים ומתוכה אוכלוסיית המבוטחים שביקרו במרפאה לבריאות הנפש.

7.1.1 מבוטחי הכללית שהחלו בטיפול תרופתי

מספר המבוטחים שהחלו בטיפול תרופתי לראשונה בשנת 2020 היה 78,782, לעומת 82,079 בשנת 2019. לדברי הקופה, הנתונים על צריכת התרופות כוללים מבוטחים שהשתמשו במרשמים שקיבלו מרופא המשפחה,⁹⁸ אך כאמור אין באפשרותה לספק נתונים על היקף הפניות לרופאי המשפחה לשם סיוע נפשי. להלן הנתונים שנמסרו מהקופה על מבוטחים אלה, מקרב כלל אוכלוסיית המבוטחים, בפילוח לפי מחוזות הקופה.

תרשים 12: כלל מבוטחי הכללית שהחלו בטיפול תרופתי בגין דיכאון ו/או חרדה לראשונה

מיולי 2015, לפי מחוז ושנה, 2019 ו-2020⁹⁹

מהתרשים עולה כי **מספר המבוטחים מקרב כלל האוכלוסייה שבשנת 2020 החלו לראשונה בטיפול תרופתי היה קטן ב-4% לעומת שנת 2019.** מחוז הדרום הוא היחיד שבו מספר המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה גדול יותר (בכ-2%) מאשר בשנת 2019, ובשאר המחוזות מספרם היה קטן בשנת 2020 בשיעורים שאינם עולים על כ-7%.

⁹⁷ נתוני הכללית הופקו על בסיס רשימה של כ-90 תרופות נגד דיכאון וחרדה שסופקו למטופלים החדשים. נועה דנאי, דוא"ל, 7 ביוני 2021.

⁹⁸ נועה דנאי, 7 ביוני 2021.

⁹⁹ נועה דנאי, שם.

כאמור, נתונים אלה כוללים לא רק מבוטחים המטופלים במערך בריאות הנפש, אלא גם כאלה שאינם מטופלים במערך זה ונרשם להם טיפול תרופתי נגד דיכאון וחרדה על-ידי רופא המשפחה. בתשובת הכללית על פנייתנו הוסבר כי טיפול תרופתי מתחיל לרוב בשלב מאוחר, לאחר שהאדם הסובל מחרדה ומדיכאון זיהה שיש לו הפרעה בתחום הנפשי, השתכנע לפנות לעזרה וייתכן שאף ניסה טיפולים אחרים, כמו טיפול פסיכולוגי וקואוצ'ינג.¹⁰⁰

הן בשנת 2020 והן בשנה שקדמה לה, שנת 2019, מספר המבוטחים שצרכו לראשונה (מאז 1 ביולי 2015) תרופות נגד דיכאון וחרדה, היה גדול פי 8 בערך ממספר המבוטחים שיצרו באותה שנה קשר ראשוני עם מערך בריאות הנפש של הקופה (כ-10,300 מבוטחים). יתרה מכך, **מספר המטופלים החדשים בתרופות היה גדול פי 15 (בשנת 2020) ופי 16 (בשנת 2019) ממספר המבוטחים שהחלו בטיפול נפשי במערך בריאות הנפש (כ-5,000 מבוטחים בכל אחת משנים אלה).**

בטבלה שלהלן מובאים נתונים על התפלגות המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול תרופתי בשנת 2019 ובשנת 2020, לפי גיל.

טבלה 17: **כלל מבוטחי הכללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול תרופתי בגין**

דיכאון ו/או חרדה, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020¹⁰¹

2020	2019	
3,875	3,936	עד גיל 18
74,907	78,143	מעל גיל 18
78,782	82,079	סך הכול

על פי הטבלה, **מספר הקטינים שבשנת 2020 התחילו לראשונה בטיפול תרופתי נמוך בכ-1.5% לעומת שנת 2019. עם זאת, שיעורם מקרב המטופלים החדשים בתרופות בכל אחת מהשנים האלה היה זהה - כ-5%.**

להלן נתונים על התפלגות כלל המבוטחים שהחלו לראשונה לצורך תרופות נגד דיכאון וחרדה לפי מגדר.

בכל אחת מהשנים 2019-2020, מספר המטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בכללית היה גדול ממספר המבוטחים שפנו לראשונה לסיוע (פי 8), וממספר המבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי (פי 15-16)

מספר הקטינים בכללית שבשנת 2020 התחילו לראשונה בטיפול תרופתי נגד דיכאון וחרדה קטן בכ-1.5% לעומת שנת 2019. שיעור הקטינים מקרב המטופלים החדשים בתרופות בכל אחת מהשנים האלה היה כ-5%

¹⁰⁰ נועה דנאי, 20 בדצמבר 2020.

¹⁰¹ נועה דנאי, 7 ביוני 2021.

טבלה 18: כלל מבוטחי הכללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו בטיפול תרופתי בגין

דיכאון ו/או חרדה, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020¹⁰²

2020	2019	
34,063	35,376	זכר
44,719	46,703	נקבה
78,782	82,079	סך הכול

בכל אחת מהשנים
2019–2020, שיעור
הנשים והנערות
מקרב המטופלים
החדשים בתרופות
בכללית היה כ-57%

מהטבלה אפשר ללמוד כי בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020 שיעור הנשים והנערות היה גבוה יותר ועמד על 57%.

7.1.2 מטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית שהחלו בטיפול תרופתי

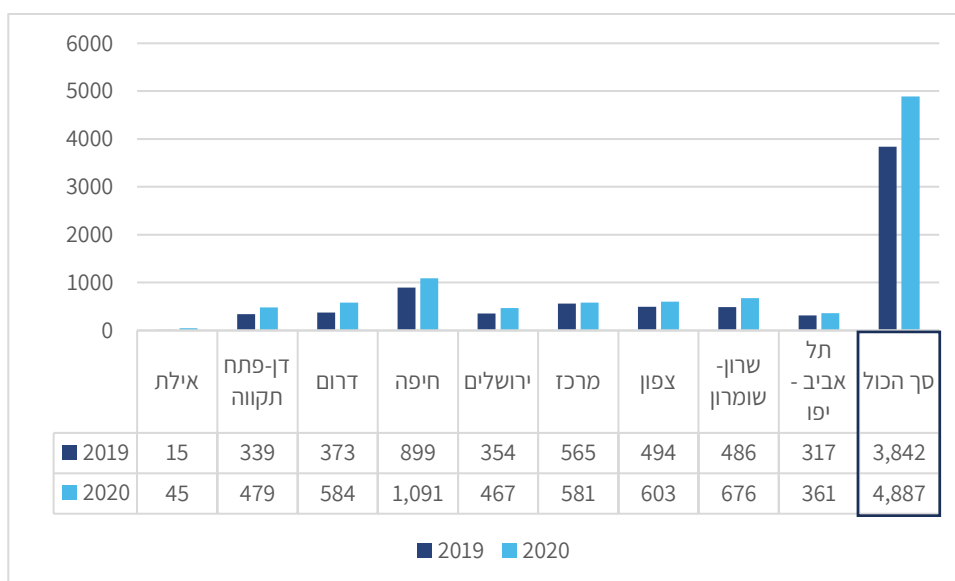
עד כה עסקנו במטופלים חדשים בתרופות נגד דיכאון וחרדה מקרב כלל אוכלוסיית המבוטחים של הקופה. בתוך אוכלוסייה זו ישנם גם מבוטחים המטופלים במערך בריאות הנפש, ובהם נתמקד להלן.

מספר המבוטחים המטופלים במערך בריאות הנפש של הקופה שבשנת 2020 החלו לראשונה בטיפול תרופתי היה 4,887, לעומת 3,842 בשנת 2019. בתרשים שלהלן יוצגו נתונים על תחילת טיפול תרופתי בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020 רק בקרב מבוטחים המטופלים במערך בריאות הנפש. לדברי הקופה, אוכלוסייה זו מודעת לסוגיית הטיפול התרופתי יותר מהאוכלוסייה הכללית.¹⁰³

מספר המבוטחים
המטופלים במערך
בריאות הנפש של
הכללית שבשנת
2020 החלו לראשונה
בטיפול תרופתי היה
כ-4,900, לעומת
כ-3,900 בשנת 2019

תרשים 13: מטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו

בטיפול תרופתי נגד דיכאון ו/או חרדה, לפי מחוז ושנה, 2019 ו-2020¹⁰⁴

¹⁰² נועה דנאי, 7 ביוני 2021.

¹⁰³ נועה דנאי, דוא"ל, 20 בדצמבר 2020.

¹⁰⁴ נועה דנאי, 7 ביוני 2021.

מספר מטופלי מערך בריאות הנפש בכללית, שבשנת 2020 החלו לראשונה לצרוך תרופות נגד דיכאון וחרדה, היה גדול ב-27% בהשוואה לשנת 2019; זאת בניגוד לכלל המטופלים החדשים בתרופות אלה בקופה, שמספרם בשנת 2020 היה קטן ב-4%

כפי שאפשר ללמוד מהתרשים, **מספר המבוטחים מקרב מטופלי מערך בריאות הנפש בכללית שבשנת 2020 החלו לראשונה לצרוך תרופות נגד דיכאון וחרדה, היה גדול ב-27% בהשוואה לשנת 2019**. זאת בניגוד לכלל המטופלים החדשים בתרופות אלה בקופה, שמספרם היה כאמור קטן ב-4%. בהתאם לכך, שיעורם של המטופלים במערך בריאות הנפש שהחלו לצרוך תרופות נגד דיכאון וחרדה, מקרב כלל המשתמשים החדשים בתרופות אלה, היה כ-5% בשנת 2019 (מקרב כ-82,000 משתמשים) וכ-6% בשנת 2020 (מקרב כ-79,000 משתמשים). כאמור, מתשובת הקופה לפנייתנו עולה כי ערוץ הטיפול התרופתי הוא לכאורה מוכר יותר לאוכלוסייה זו בהשוואה לאוכלוסיית המבוטחים הכללית. נזכיר בהקשר זה גם כי המועצה הלאומית למניעת אובדנות וגורמים בין-לאומיים ציינו את פגיעותה היתרה של האוכלוסייה הסובלת ממילא מבעיות נפשיות, גם בתקופת הקורונה.

מספר המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה גדול יותר בכל המחוזות, בשיעורים שונים, במיוחד במחוזות הדרום (57%), דן-פתח תקווה (41%) שרון-שומרון (39%) וירושלים (32%). במחוז אילת מספר מטופלי בריאות הנפש שהחלו לראשונה לצרוך תרופות היה גדול בשנת 2020 פי שלושה ועלה מ-15 ל-45.

בטבלה שלהלן מובאים נתונים על התפלגות אוכלוסיית המטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית שהחלו לראשונה לצרוך תרופות נגד דיכאון וחרדה בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020, לפי גיל.

טבלה 19: **מטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית לראשונה מיולי 2015 החלו**

בטיפול תרופתי בגין דיכאון ו/או חרדה, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020¹⁰⁵

2020	2019	
1,027	367	עד גיל 18
3,860	3,475	מעל גיל 18
4,887	3,842	סך הכול

מהטבלה עולה כי **מספר מטופלי בריאות הנפש הקטינים שבשנת 2020 החלו לראשונה להשתמש בתרופות נגד דיכאון וחרדה, היה גדול כמעט פי שלושה בהשוואה לשנת 2019**. מספר הבגירים, לעומת זאת, היה גדול ב-11%. בהתאם לכך, **שיעור הקטינים מקרב המטופלים החדשים בשנת 2020 היה 21%, לעומת כ-10% בשנת 2019**.

בטבלה שלהלן מוצגת ההתפלגות המגדרית של המבוטחים מקרב אוכלוסייה זו שהחלו להשתמש בתרופות נגד דיכאון וחרדה.

¹⁰⁵ נועה דנאי, דוא"ל, 14 ביוני 2021.

מספר מטופלי בריאות הנפש הקטינים בכללית, שהחלו לראשונה בטיפול תרופתי בשנת 2020, היה גדול כמעט פי שלושה בהשוואה לשנת 2019; שיעורם היה 21%, לעומת 10% בשנת 2019

טבלה 20: מטופלים במערך בריאות הנפש של הכללית שלראשונה מאז יולי 2015 החלו**בטיפול תרופתי נגד דיכאון ו/או חרדה, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020¹⁰⁶**

	2020	2019	
זכר	2,434	2,049	
נקבה	2,453	1,793	
סך הכול	4,887	3,842	

שיעור הנשים והנערות מקרב מטופלי מערך בריאות הנפש בכללית שהחלו לראשונה בטיפול תרופתי בשנת 2020, היה 50%, לעומת 47% בשנת 2019

לפי הטבלה, בשני המינים מספר המטופלים במערך בריאות הנפש שהחלו להשתמש בתרופות נגד דיכאון וחרדה בשנת 2020 היה גדול יותר בהשוואה לשנת 2019. בשנת 2020 מספר הגברים והנערים היה גדול ב-19%, ומספר הנשים והנערות ב-37%. לפיכך שיעורן של האחרונות בקרב המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה 50%, לעומת 47% בשנת 2019.

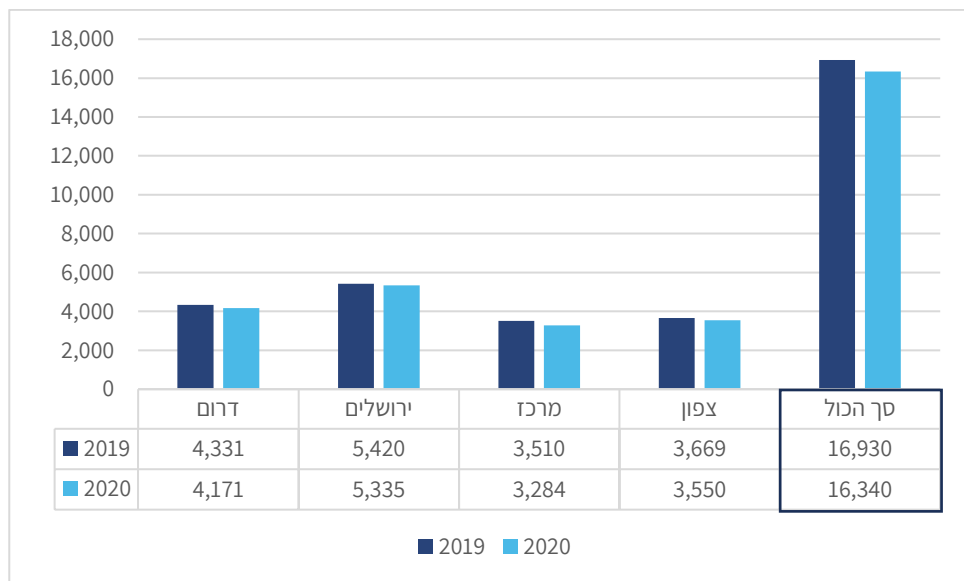
7.2 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבוטחי קופת חולים מאוחדת

על פי הנתונים שנמסרו מקופת חולים מאוחדת, בשנת 2020 נרכשו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה על ידי 16,340 מבוטחים, לעומת 16,930 מבוטחים בשנת 2019.¹⁰⁷ כיוון שנתוני המבוטחים שפנו לראשונה לסיוע נפשי או החלו בטיפול נפשי מתייחסים לסובלים מבעיות שונות, אין לדעת מה היחס בין מספר הרוכשים החדשים של תרופות נגד דיכאון וחרדה לבין מספר הפונים והמטופלים החדשים בשל בעיות ספציפיות אלה.

בשנת 2020 נרכשו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה על ידי כ-16,300 מבוטחים בקופת חולים מאוחדת, לעומת כ-16,900 מבוטחים בשנת 2019

להלן נתונים שדיווחה קופת חולים מאוחדת על מספר המטופלים החדשים בתרופות נגד חרדה או דיכאון¹⁰⁸ (לראשונה מאז יולי 2015 לפחות) בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020, בפילוח לפי מחוזות הקופה. הנתונים מתייחסים לרכישה בפועל של התרופות.

¹⁰⁶ נועה דנאי, שם.¹⁰⁷ עו"ד מירה אהרוני, דוא"ל, 21 במרץ 2021.¹⁰⁸ נתוני קופת חולים מאוחדת הופקו על בסיס רשימה של כ-85 תרופות נגד דיכאון וחרדה שנרכשו על ידי המטופלים החדשים בתרופות. ספיר טייטלבוים, קופת חולים מאוחדת, 6 ביוני 2021.

תרשים 14: מבוטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד דיכאון וחרדה,**לפי מחוז ושנה, 2019 ו-2020¹⁰⁹**

על פי התרשים, מספרם של רוכשי התרופות החדשים בשנת 2020 היה קטן ב-3% בהשוואה לשנת 2019. מספרם היה קטן יותר בכל המחוזות, במיוחד במחוז המרכז (6% פחות מאשר בשנת 2019). במחוז ירושלים שיעור הרוכשים היה הגבוה ביותר הן בשנת 2019 והן בשנת 2020 – כשליש מכלל רוכשי התרופות במסגרת הקופה.

להלן מוצגים נתונים על התפלגות רוכשי התרופות החדשים לפי גיל.

טבלה 21: מבוטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד דיכאון ו/או**חרדה, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020¹¹⁰**

2020	2019	
1,211	1,319	עד גיל 18
15,129	15,611	גיל 18 ומעלה
16,340	16,930	סך הכול

מהטבלה אפשר ללמוד כי מספר הקטינים שבשנת 2020 רכשו לראשונה תרופות היה קטן ב-8% לעומת שנת 2019. בהתפלגות רוכשי התרופות החדשים בין בגירים לקטינים כמעט שלא חל שינוי; לפיכך שיעור הקטינים מבין הרוכשים היה כמעט זהה בשתי השנים: 7.8% בשנת 2019 ו-7.4% בשנת 2020.

בטבלה שלהלן מוצגת התפלגות רוכשי התרופות החדשים לפי מגדר.

¹⁰⁹ עו"ד מירה אהרוני, שם.

¹¹⁰ נועה דנאי, שם.

מספר הקטינים במאוחדת שרכשו לראשונה תרופות נגד חרדה ודיכאון בשנת 2020 היה קטן ב-8% לעומת שנת 2019, אך שיעורם היה כמעט זהה בשתי השנים: 7%-8%

טבלה 22: מבוטחי מאוחדת שלראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד דיכאון ו/או**חרדה, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020¹¹¹**

2020	2019	
7,281	7,517	זכר
9,059	9,413	נקבה
16,340	16,930	סך הכול

שיעור הנשים והנערות בקרב המטופלים לראשונה בתרופות במאוחדת היה סביב 55.5% בכל אחת מהשנים 2020-2019

מהטבלה עולה כי בשני המינים מספר רוכשי התרופות בשנת 2020 היה נמוך בכ-4% לעומת שנת 2019. גם ההתפלגות בין שני המינים היתה כמעט זהה בשנת 2020 להתפלגות בשנת 2019, שכן שיעור הנשים והנערות בקרב המטופלים לראשונה בתרופות היה סביב 55.5% בכל אחת מהשנים.

7.3 מטופלים לראשונה בתרופות נגד דיכאון וחרדה בקרב מבוטחי לאומית שירותי בריאות

בשנת 2020 החלו לראשונה כ-10,700 מבוטחים בלאומית שירותי בריאות בטיפול תרופתי, בהשוואה לכ-10,900 מבוטחים בשנת 2019. מספרם בשנת 2020 היה גדול ב-68% ממספר הפונים פנייה ראשונית למערך בריאות הנפש, וב-118% ממספר הפונים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי

לפי הנתונים שנמסרו מלאומית שירותי בריאות, בשנת 2020 החלו 10,692 מבוטחים בקופה בטיפול תרופתי נגד דיכאון וחרדה,¹¹² לראשונה מאז יישום הרפורמה במערך בריאות הנפש ביולי 2015; זאת לעומת 10,884 מבוטחים בשנת 2019.¹¹³

בשנת 2020 מספר המטופלים החדשים בתרופות היה גדול ב-68% ממספר הפונים פנייה ראשונית (כולל פגישת הכרות ראשונה) למערך בריאות הנפש (כ-6,400 פונים); זאת לאחר שבשנת 2019 מספר המטופלים החדשים בתרופות היה גדול ב-48% ממספר הפונים (כ-7,400 פונים). ביחס למספר הפונים שהחלו לראשונה בטיפול נפשי, מספר המטופלים החדשים בתרופות היה גדול ב-118% בשנת 2020 (ביחס לכ-4,900 מטופלים) וב-90% בשנת 2019 (ביחס לכ-5,700 מטופלים). כאמור, אין בהכרח חפיפה בין צרכני התרופות החדשים לבין הפונים או המטופלים החדשים במערך בריאות הנפש.

בתרשים שלהלן מוצגים נתונים על מספר המבוטחים שהחלו בטיפול תרופתי נגד דיכאון וחרדה בכל אחת מהשנים 2019 ו-2020, לפי מחוזות הקופה.

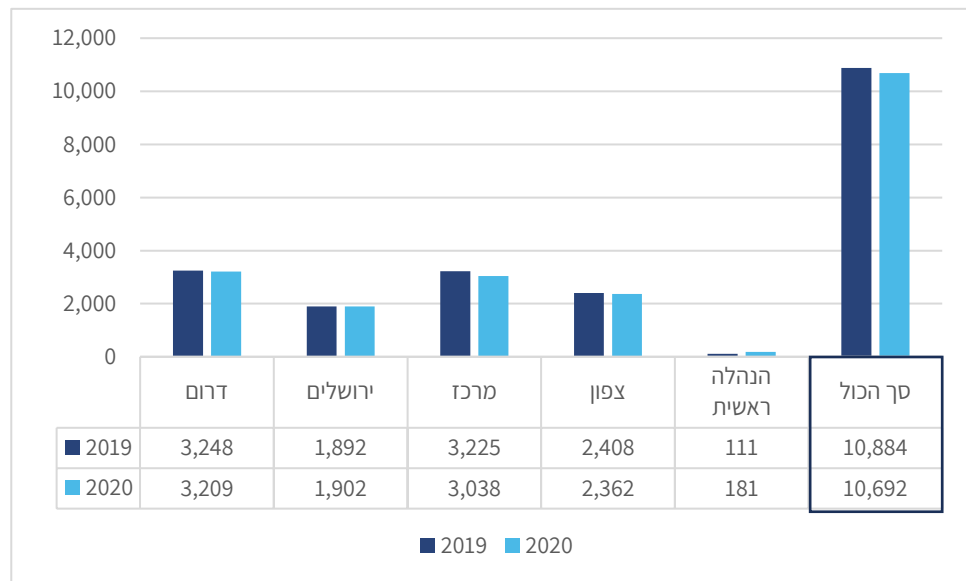
¹¹¹ נועה דנאי, שם.

¹¹² נתוני לאומית שירותי בריאות הופקו על בסיס רשימה של כ-70 תרופות נגד דיכאון וחרדה שסופקו למטופלים החדשים בתרופות. פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 9 ביוני 2021.

¹¹³ פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 9 ביוני 2021.

תרשים 15: מבוטחי לאומית שירותי בריאות שראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד

דיכאון וחרדה, לפי מחוז ושנה, 2019 ו-2020¹¹⁴

מהתרשים אפשר ללמוד כי בשנת 2020 מספר המבוטחים שרכשו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה היה קטן ב-2% בהשוואה לשנת 2019. גם במחוזות מספריהם בשתי השנים היו קרובים (ברוב המחוזות מספרם בשנת 2020 היה קטן בכ-2% לכל היותר, למעט מחוז המרכז שבו מספרם היה קטן ב-6%). המחוזות שבהם נרכשו תרופות בהיקף הגדול ביותר בכל אחת משתי השנים היו מחוז המרכז ומחוז הדרום. בהנהלה הראשית (שאליה שויכו, כאמור, תושבי חוץ ועובדים זרים ללא שיוך מחוזי) מספר הרוכשים החדשים בשנת 2020 היה גדול ב-63% והגיע ל-181 מבוטחים.

בטבלה שלהלן מוצגים נתונים על התפלגות רוכשי התרופות החדשים לפי גיל. כאמור, לאומית שירותי בריאות אינה מפלחת את קבוצות הגיל בין קטינים ובגירים אלא בחלוקה אחרת.

טבלה 23: מבוטחי לאומית שירותי בריאות שלראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד

דיכאון ו/או חרדה, לפי גיל ושנה, 2019 ו-2020¹¹⁵

2020	2019	
337	315	עד גיל 15
10,334	10,558	גיל 16 ומעלה
21	11	לא ידוע
10,692	10,884	סך הכול

¹¹⁴ פרופ' שלמה וינקר, שם.

¹¹⁵ פרופ' שלמה וינקר, דוא"ל, 9 ביוני 2021.

מספר המבוטחים עד גיל 15 בלאומית, שבשנת 2020 רכשו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה, היה גדול ב-7% בהשוואה לשנת 2019, אך שיעורם מכלל רוכשי התרופות לראשונה היה כ-3% בכל אחת משנים אלה.

שיעור הנשים והנערות מקרב רוכשי התרופות החדשים בלאומית בשנים 2019 ו-2020 היה דומה: 56%-57%

לפי הטבלה, מספר המבוטחים עד גיל 15 שבשנת 2020 רכשו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה היה גדול ב-7% בהשוואה לשנת 2019. לא נצפה שינוי בהתפלגות לפי גיל, ושיעור הילדים ובני הנוער עד גיל 15 היה כ-3% מכלל המשתמשים החדשים בתרופות בכל אחת משנים אלה.

בטבלה שלהלן מוצגת התפלגות רוכשי התרופות החדשים בשנת 2019 ובשנת 2020 לפי מגדר.

טבלה 24: מבוטחי לאומית שירותי בריאות לראשונה מאז יולי 2015 רכשו תרופות נגד

דיכאון ו/או חרדה, לפי מגדר ושנה, 2019 ו-2020¹¹⁶

2020	2019	
4,688	4,815	זכר
5,983	6,058	נקבה
21	11	לא ידוע
10,692	10,884	סך הכול

על פי המתואר בטבלה, מספר המבוטחים הזכרים שבשנת 2020 רכשו לראשונה תרופות היה נמוך בכ-3% לעומת שנת 2019, ומספר המבוטחות היה קטן בכ-1%. בהתפלגות המגדרית של רוכשי התרופות החדשים לא נראה שינוי של ממש בין שנת 2019 לשנת 2020: 57% מהמטופלים החדשים בתרופות בשנת 2019 ו-56% בשנת 2020 היו מבוטחות הקופה (ממין נקבה).

7.4 סיכום ממצאים עיקריים על מבוטחים שהחלו לראשונה בטיפול תרופתי

בקופות החולים כללית, מאוחדת ולאומית מספר המבוטחים שצרכו לראשונה תרופות נגד דיכאון וחרדה בשנת 2020 היה קטן ב-2%-4%, בהשוואה לשנת 2019. בשלושתן מספר המשתמשים היה קטן יותר ברוב המחוזות. יש לזכור שאין בהכרח חפיפה בין צרכני התרופות לבין הפונים למערך בריאות הנפש והמטופלים בו לראשונה, ושמשמם לתרופות ניתנים גם על ידי רופאי משפחה. ואכן בכללית ובלאומית, מספר המשתמשים החדשים בתרופות לדיכאון ולחרדה היה גדול במידה ניכרת ממספר הפונים לראשונה למערך בריאות הנפש (בכללית הוא היה גדול פי 8, ובלאומית פי 1.5-1.7) וממספר המתחילים לראשונה בטיפול נפשי (בכללית פי 15 ובלאומית פי 2 בערך). באשר למאוחדת, הנתונים שנמסרו מהקופה אינם מאפשרים השוואה בין המשתמשים החדשים בתרופות לבין מספר הפונים והמטופלים בשל דיכאון וחרדה.

בכללית ובמאוחדת מספר הקטינים שהחלו בטיפול תרופתי לראשונה בשנת 2020 היה קטן מעט ממספר הקטינים שהחלו בטיפול זה בשנת 2019 (בכללית ב-1.5% ובמאוחדת ב-8%), ובלאומית שירותי בריאות מספרם של בני 1-15 שהחלו בטיפול תרופתי בשנת 2020 היה גדול יותר (ב-7%). עם זאת, שיעור הקטינים בקרב המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 נשאר בשלוש הקופות דומה לשיעורם בשנת 2019: 5% בכללית, 7%-8% במאוחדת ו-3% בלאומית. גם ההתפלגות על פי מגדר היתה דומה בשנת 2020 לזו שבשנת 2019, בכל שלוש הקופות, ושיעור המשתמשות (הנקבות) החדשות בתרופות היה מעט גדול יותר: בין 55.5% ל-57%.

¹¹⁶ פרופ' שלמה וינקר, שם.

כאמור, משירותי בריאות כללית התקבלו נתונים גם על המטופלים בתרופות מקרב **המבוטחים שביקרו במערך בריאות הנפש**. בניגוד לכלל אוכלוסיית המבוטחים, שבה שיעורי המטופלים החדשים בתרופות בשתי השנים היו דומים, הרי שבקרב אוכלוסיה זו מספר המטופלים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה גדול ב-27% בהשוואה לשנת 2019. מספרם של מטופלים אלה היה גדול יותר בשנת 2020 בכל מחוזות הקופה, בשיעורים שאינם אחידים. מספר הקטינים מקרב אוכלוסייה זו בשנת 2020 היה גדול באופן משמעותי לעומת שנת 2019, כך ששיעור הקטינים מהמשתמשים החדשים בתרופות בשנת 2020 היה 21%, לעומת כ-10% בשנת 2019. כמו כן, בניגוד להתפלגות המגדרית בכלל אוכלוסיית המבוטחים בשלוש הקופות (שבה שיעור הנשים והנערות היה גבוה מעט ממחצית), באוכלוסייה זו שיעורן בשנת 2019 היה נמוך מעט משיעור הגברים והנערים, ובשנת 2020 שיעורי המטופלים משני המינים היו שווים.